



Komparativní výhody čínské ekonomiky v mezinárodním obchodě

Bakalářská práce

Studijní program: B6208 – Ekonomika a management
Studijní obor: 6210R015 – Ekonomika a management mezinárodního obchodu
Autor práce: **Benny Kobosil**
Vedoucí práce: Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.



ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Benny Kobosil**
Osobní číslo: **E13000498**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Ekonomika a management mezinárodního obchodu**
Název tématu: **Komparativní výhody čínské ekonomiky v mezinárodním obchodě**
Zadávací katedra: **Katedra ekonomie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Stanovení cílů a formulace výzkumných předpokladů
2. Hlavní teoretické přístupy k pojetí komparativních výhod
3. Sektorová analýza čínské ekonomiky
4. Analýza sektorů s nejvýraznější komparativní výhodou
5. Vyhodnocení závěrů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **30 normostran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DEARDORFF, Alan. Local Comparative Advantage: Trade Costs and the Pattern of Trade. In: Research Seminar in International Economics Discussion Paper [online]. Ann Arbor, MI, US: School of Public Policy, 2004

[cit. 2015-10-13]. Dostupné z:

<http://fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/Papers476-500/r500.pdf>.

LALL, Sanjaya a Manuel ALBALADEJO. China's Competitive Performance: A Threat to East Asian Manufactured Exports? World Development. 2004, 32(9): 1441-1466. ISSN 0305-750x.

DAVIS, Donald R. Intra-industry trade: A Heckscher-Ohlin-Ricardo approach. Journal of International Economics. 1995, 39(3-4): 201-226. ISSN 0022-1996.

KELLY, Kel. What Threat, China? Mises Daily [online]. 2010

[cit. 2015-10-13]. Dostupné z: <https://mises.org/library/what-threat-china>

BALASSA, Béla. Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage. Manchester School of Economic and Social Studies. 1965, 33(2): 99-123.

ISSN 0025-2034.

Databáze článků ProQuest (<http://knihovna.tul.cz/>).

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.

Katedra ekonomie

Konzultant bakalářské práce:

prof. Ing. Jiří Fárek, CSc.

Katedra ekonomie

Datum zadání bakalářské práce:

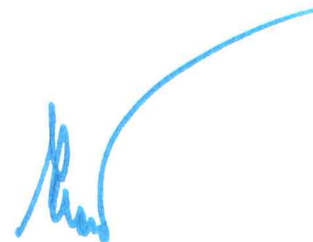
30. října 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. května 2017



doc. Ing. Miroslav Žižka, Ph.D.
děkan



prof. Ing. Jiří Kraft, CSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 31. října 2015

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 5. 05. 2016

Podpis:



Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá projevenými komparativními výhodami čínské ekonomiky v mezinárodním obchodě, jejich vývojem v čase a sektorovou strukturou. První část je zaměřena na obecný vývoj konceptu komparativní výhody, typologii, možnosti výpočtu a volbu vhodné formy kalkulace s ohledem na dostupná data. Druhá část se zabývá vývojem hrubého domácího produktu Číny ve vztahu k USA, jeho strukturou a její změnou v čase. Dále je rozebírán vztah přidané hodnoty a mzdových nákladů na vývoj komparativních výhod v podrobném sektorovém členění čínské produkce. V rámci komparativních výhod jsou identifikovány sektory Číny s nejvyšší komparativní výhodou. V závěru práce jsou odůvodněny jak změny v poměru přidané hodnoty a mzdových nákladů, tak změny ve výši komparativních výhod (a nevýhod) v daných sektorech a jejich vztah ke mzdovým nákladům.

Klíčová slova

Čína, hrubá přidaná hodnota, komparativní výhoda, mezinárodní obchod, náklady na práci, sektorová analýza.

Annotation

Comparative Advantages of China's Economy in International Trade

This bachelor thesis is dealing with revealed comparative advantages of China's economy in international trade, their development over time and changes in their sectoral structure. The first part is focused on general evolution of comparative advantage theory, possibilities of calculation and choice of suitable ways of calculation considering available data sources. The second part deals with evolution of China's gross domestic product in relation to the USA, its structure and changes in time. Furthermore, relation between gross value added and labor costs is discussed, as well as detailed structural analysis of comparative advantages of China's industries. Within comparative advantages, there have been identified sectors with highest Chinese comparative advantages. In the conclusion, the changes in relation of value added and labor costs are described and linked with shifts in comparative advantages (and disadvantages) in given sectors and to the labor costs.

Key Words

China, gross value added, comparative advantage, international trade, labor cost, sectoral analysis.

Obsah

Seznam obrázků.....	8
Seznam tabulek.....	9
Seznam zkratk.....	10
Úvod.....	11
1. Teoreticko-metodologické přístupy	13
1.1 Merkantilismus.....	13
1.2 Kameralismus	14
1.3 Fyziokratismus	15
1.4 Teorie absolutní výhody.....	15
1.5 Teorie komparativní výhody	16
1.6 Teorie vybavenosti výrobními faktory	21
1.6.1 Kritika Ohlin-Heckscher modelu.....	23
1.7 Metody výpočtu komparativní výhody.....	26
2. Aplikační část.....	30
2.1 GDP Číny, jeho vývoj a struktura	30
2.1.1 Růst GDP Číny.....	30
2.1.2 Základní struktura GDP Číny	33
2.1.3 Struktura celkové přidané hodnoty Číny	34
2.2 Poměr celkové přidané hodnoty a celkových nákladů na práci ve vybraných sektorech.....	37
2.3 RSCA Číny vs. USA	39
2.4 RSCA Číny vs. USA ve zpracovatelském průmyslu	44
Závěr	49
Seznam použité literatury	52

Seznam obrázků

Obrázek 1: Graf mezních hodnot při směně komodit Anglie a Portugalska	18
Obrázek 2: Optimální směnný kurz Anglie a Portugalska	18
Obrázek 3: Vývoj GDP Číny a USA v letech 1990 – 2014	31
Obrázek 4: Struktura GDP Číny v letech 1990 – 2014	33
Obrázek 5: Struktura zaměstnanosti Číny v letech 1990 – 2014.....	34
Obrázek 6: Celková přidaná hodnota v sektorech v letech 1997 – 2014	35
Obrázek 7: Celkové náklady na práci v letech 1997–2014	36
Obrázek 8: Poměr přidané hodnoty a mzdových nákladů ve zpracovatelském průmyslu v letech 1997 – 2014.....	37
Obrázek 9: Vývoj poměru přidané hodnoty a nákladů v sektoru činností v oblasti nemovitostí v letech 1997 – 2014.....	38
Obrázek 10: Vývoj poměru přidané hodnoty a nákladů v sektoru velkoobchodu a maloobchodu v letech 1997 – 2014	39
Obrázek 11: Vývoj RSCA v exportních sektorech Číny (srovnání let 1997 a 2014).....	40
Obrázek 12: Vývoj RSCA Číny v exportních sektorech Číny 1997 – 2014	43
Obrázek 13: Vývoj RSCA Číny v sektoru zpracovatelského průmyslu 1997 – 2014.....	44
Obrázek 14: Vývoj RSCA Číny ve vybraných odvětvích zpracovatelského průmyslu 1997 – 2014	45
Obrázek 15: Vývoj vztahu RSCA a nákladů na práci v Číně 1997 – 2014.....	47

Seznam tabulek

Tabulka 1: Porovnání absolutní a komparativní výhody.....	17
Tabulka 2: Vybavenost zemí výrobními faktory.....	22

Seznam zkratek

ARCA	Aditivní projevená komparativní výhoda (<i>Additive Revealed Comparative Advantage</i>)
ČLR	Čínská lidová republika
DRC	Náklady domácích faktorů (<i>Domestic Resource Cost</i>)
FDI	Přímé zahraniční investice (<i>Foreign Direct Investment</i>)
GDP	Hrubý domácí produkt (<i>Gross Domestic Product</i>)
ISIC	Mezinárodní standardní klasifikaci ekonomických činností OSN (<i>International Standard Industrial Classification</i>)
OKEČ	Odvětvové klasifikace ekonomických činností
NBSC	Čínský statistický úřad (<i>National Bureau of Statistics of China</i>)
NRCA	Normalizovaná projevená komparativní výhoda (<i>Normalized Revealed Comparative Advantage</i>)
PPP	Parita kupní síly (<i>Purchasing Power Parity</i>)
RCA	Projevená komparativní výhoda (<i>Revealed Comparative Advantage</i>)
RMA	Relativní importní výhoda (<i>Relative Import Advantage</i>)
RSCA	Projevená symetrická komparativní výhoda (<i>Revealed Symmetric Comparative Advantage</i>)
RTA	Relativní obchodní výhoda země (<i>Relative Trade Advantage</i>)
RXA	Relativní exportní výhoda (<i>Relative Export Advantage</i>)
UNCTAD	Konference OSN o obchodu a rozvoji (<i>United Nations Conference on Trade and Development</i>)
VPN	Virtuální privátní síť (<i>Virtual Private Network</i>)
WTO	Světová obchodní organizace (<i>World Trade Organization</i>)

Úvod

Důvodů, proč patří čínská ekonomika mezi nejzajímavější a dlouhodobě také nejaktuálnější témata, je dlouhá řada. V posledním čtvrtstoletí bychom jen těžko hledali zemi s rychlejším tempem růstu GDP. Čína a její ekonomika drží také prvenství v největší populaci na světě. Dokázala za posledních 35 let vytáhnout z extrémní chudoby okolo 700 milionů obyvatel a každoročně překonává skeptické predikce mnohých ekonomů. Kontroverzní je její vztah k lidským právům, životnímu prostředí, duševnímu vlastnictví. Lákavá je výhradní pozice Komunistické strany v politice, pravděpodobně rozsáhlá korupce i bující nepotismus. Zajímavých výchozích bodů tedy Čína nabízí celou řadu a přirozeně přitahuje nejen autory vysokoškolských kvalifikačních prací, ale i výzkumníky a vědce na poli managementu, ekonomie, politologie, sociologie a další.

Tím, že se jedná o plánované hospodářství spojené s komunistickou ideologií (o níž se zpravidla tradičně hovoří jako o neslučitelné s dlouhodobým rozvojem a prosperitou) v zemi s nejpočetnější populací na světě, je poměrně ošemetné snažit se identifikovat důvod již tři dekády trvající fantastické úspěšnosti této ekonomiky.

Cílem této práce je identifikovat strukturální změny komparativních výhod čínské ekonomiky v mezinárodním obchodě a prokázat, zda jsou založeny především na levné a početné pracovní síle.

Tento cíl bude ověřován řešením výzkumné otázky, která zní: Komparativní výhody čínské ekonomiky v mezinárodním obchodě vycházejí z levné a hojné pracovní síly, jinými slovy sektory hospodářství (podle klasifikace ISIC rev. 4), ve kterých má čínská ekonomika výrazné komparativní výhody, jsou současně sektory, které se podílejí významným dílem na zaměstnanosti a vykazují nízké náklady na práci.

V první části práce, která je teoreticko-metodologická, je definována komparativní výhoda, její teoretické pozadí, historický vývoj a typologie. V závěru první části jsou charakterizovány metody měření komparativní výhody a je vysvětlena volba nejvhodnější varianty pro dosažení cíle práce.

Druhá část je praktická (resp. aplikační). Je rozdělena na analýzu růstu čínského GDP v porovnání s americkým, sektorovou strukturální analýzu čínské ekonomiky a vazbu na mzdovou náročnost jednotlivých oborů. Dále je zde vyčíslena projevená komparativní výhoda jednotlivých sektorů, je sledován její dlouhodobý vývoj a pozornost je věnována zejména její vazbě na produktivitu a mzdy.

Důležitým faktorem, kterým značně zkomplikoval analytickou část celé bakalářské práce, se jeví získávání spolehlivých statistických dat a údajů o čínské ekonomice. Problémem je především neaktuálnost údajů, kde jsou poskytovány maximálně do roku 2014. ČLR také mnohé údaje ve svých zprávách neuvádí. Příkladem může být export sektoru vojenského materiálu, kde jsou k mání pouze údaje za rok 1998. Při vyhodnocování výsledků a vyvozování závěrů je tedy nezbytná mnohem větší obezřetnost a křížová kontrola údajů s jinými světovými zdroji a statistickými databázemi.

1. Teoreticko-metodologické přístupy

Ekonomická teorie se zrodila s nástupem kapitalismu koncem 16. a začátkem 17. století. Do té doby byly ekonomické úvahy pevně spjaty s náboženstvím a byly brány spíše jako úvahy o společnosti. V 17. a 18. století začala být ekonomie chápána jako vědní disciplína, a to příchodem klasické politické ekonomie. Mezi její hlavní představitele lze zařadit Adama Smitha, Davida Ricarda nebo Johna Stuarta Milla.

Od té doby nelze chápat vývoj ekonomického myšlení jako jeden směr. Různé teorie a školy, vzájemně se popírající, doplňující a soupeřící byly v různých zemích přijímány a uplatňovány s různou mírou úspěchu a ani v současnosti nelze s jistotou říci, které teorie jsou efektivní a které nikoli.

1.1 Merkantilismus

Slovo „merkantilismus“ je odvozeno od latinského *mercator* – obchodník, či francouzského *mercantile* – tržní, obchodní. Je to první buržoazní ekonomická teorie, která dominovala v Evropě v 16. a 17. století. Základní myšlenka vycházela z názoru, že snaha o co nejvyšší čistý vývoz je nejlepší cestou k prosperitě země. Jediným měřítkem prosperity země bylo množství zlata a jiných drahých kovů, které země má, a pokud daná země měla drahých kovů více, byla nezpochybnitelně i bohatší (ECONOMIST, 2013).

Tento názor měl významné důsledky pro hospodářskou politiku země. Nejlepší cestou, jak zajistit prosperitu země, bylo snížit importy a maximalizovat exporty, tím vytvořit co nejvyšší čistý export a zvyšovat tak zásoby drahých kovů. Hromadění drahých kovů bylo dle merkantilistů nezbytné pro silný a prosperující stát. Země jako Velká Británie implementovaly politiku, která měla za úkol ochránit domácí obchodníky a co nejvíce zvýšit příjmy. Jako názorný příklad lze uvést Navigační akta (též zákony o plavbě), které omezovaly možnosti ostatních zemí obchodovat mezi Anglií a jejími koloniemi. Mezi další standardní nástroje patřily především vysoká cla, subvence a exportní monopoly (ECONOMIST, 2013).

Jak dokázaly následné teorie, spojitost pouhého hromadění drahých kovů a prosperity země je v praxi minimální. Na následujících modelech je ukázáno, že naopak co nejobjemnější mezinárodní obchod mezi zeměmi vede v důsledku k prosperitě zúčastněných zemí. Proto podle Economist (2013) zůstává většina rozvinutých ekonomik světa v dnešní době věrná volnému obchodu. Číně nebo Německu jsou často záviděné přebytky zahraničně-obchodní bilance nebo jsou jejich smíšené ekonomiky považovány za možné alternativní ekonomické modely, přestože např. Čína intenzivně dlouhodobě dotuje své vývozy.

1.2 Kameralismus

Zhruba od poloviny 18. století do poloviny století 19. se v Německu a Rakousku rozvíjel kameralismus. S merkantilismem měl mnoho společných rysů. Především ideu o silném státu a obchodní bilanci se představitelé kameralismu snažili prosazovat se stejnou vervou a též se soustředili spíše na praktické otázky hospodářské politiky, než na otázky teoretické. Oproti merkantilismu se však více zaměřovali na růst populace. Více lidí vedlo především k výběru většího množství daní a také k větší poptávce, která podporovala hospodářský růst. Dalším výrazným rozdílem byla myšlenka, že blaho a bohatství není spojeno s penězi, nýbrž s výrobou, zejména se zemědělstvím (WAKEFIELD, 2009).

Ideálem byla soběstačná ekonomika, která by byla nezávislá na zahraničí, především právě díky zemědělství. Proto kameralisty znepokojoval velký rozdíl mezi venkovem a městem. Zatímco venkov obstarával zemědělskou produkci, úředníci ve městech žili z daní, které musel z produkce venkov platit. Ve městech byla vysoká poptávka a ceny, venkov trpěl nedostatkem poptávky a i cenová hladina tu byla výrazně nižší. Proto kameralisté navrhovali parcelaci velkostatkářské půdy. To by motivovalo poddané soustředit se na zemědělskou výrobu, která jak již bylo řečeno, byla pro kameralisty klíčová (KINDLEBERG, 1978).

1.3 Fyziokratismus

Fyziokratismus vznikl paralelně s kameralismem, též zhruba v polovině 18. století, nikoli však v Německu či Rakousku, ale ve Francii. Fyziokraté cílili na produktivitu práce a snažili se o co nejvolnější trh, což reprezentoval i jejich slogan: „*Laissez faire, laissez passer*“ – „Nechte být, nechte plynout“. Jako klíčovou vnímali, stejně jako kameralisté, zemědělskou práci (název fyziokratismus pochází z řeckého *physio-cracy* – vláda přírody), proto zde nebyl prostor pro buržoazii merkantilismu (ROTHBARD, 2006).

Podle Holmana (2005) byl fyziokratismus reakcí na politiku francouzského ministra financí a merkantilisty Jeana Colberta. Ten ve své snaze o optimalizaci obchodní bilance otevřel trh s obilím levnějším zahraničním dovozcům a na export toho domácího uvalil vysoká cla. Přebytný převis nabídky měl za výsledek nízkou cenu obilí na francouzském trhu. Ta v kombinaci s vysokými daněmi (buržoazní šlechta byla od daní osvobozena) působila francouzským zemědělcům nejednu vrásku. Chudli a zemědělství stagnovalo. Colbert zkrátka viděl jako zásadní manufaktury a obchod, ty podporoval a zemědělství nepřikládal význam.

1.4 Teorie absolutní výhody

S teorií merkantilismu se jasně neztotožňoval představitel klasické školy Adam Smith. Tento skotský ekonom publikoval v roce 1776 knihu „Pojednání o podstatě a původu bohatství národů“. Kniha, přestože neobsahuje jedinou analytickou myšlenku, princip nebo metodu, která by byla v roce 1776 zcela nová (SCHUMPETER, 1986), mimo jiné vysvětluje, že zdrojem bohatství ve společnosti je dělba práce¹ (SMITH, 2001).

¹ Kromě tzv. teorie absolutní výhody je Adam Smith nazýván „otcem zakladatelem“ i díky brilantnímu rozlišení „směnné hodnoty“ a „užitné hodnoty“. Jako příklad použil porovnání vody a diamantu. Správně poukázal na to, že voda je nepochybně užitečnější, ba pro život přímo nezbytná. Na druhé straně bez diamantu se, alespoň existenčně, jistě všichni obejdeme (a většina z nás, ač nerada, se i obejít musí). Při směnném obchodu je však diamant neskonale hodnotnější. Tento zajímavý úkaz trefně nazval „paradox → pokračování na další straně

Jako příklad Smith uvádí své svědectví z manufakturní výroby špendlíků: jeden pracovník vytahuje drát, druhý pracovník jej narovná, třetí stříhá, čtvrtý zaostřuje, pátý přibrušuje, několik dalších pracovníků vyrábí samotnou hlavičku a další pracovníci hlavičky nasazují a špendlíky leští. Výroba tak jednoduchého předmětu, jakým špendlík je, je rozdělena na asi osmnáct úkonů. Přibližně deset pracovníků je tak za den práce schopno vyprodukovat asi 48 000 špendlíků, což se rovná 4 800 špendlíkům na pracovníka. Kdyby však každý pracovník prováděl celý proces výroby sám a nebyl tomuto řemeslu vyučen, nebyl by dle Smitha schopen za den vyrobit ani 20 špendlíků (SMITH, 2001).

Dělba práce však uvnitř manufaktury naráží na své hranice. Ty obecně tvoří pouze velikost daného trhu. Z toho důvodu se mají země s otevřenou ekonomikou lépe než země, které se snaží ekonomicky izolovat. Ideální předpoklady růstu poté dává jeden mezinárodní trh pro všechny země (JURKOVÁ, 2001).

Adam Smith tvrdil, že pokud je Anglie schopna nakupovat v zahraničí za cenu nižší, než jsou výrobní náklady v Anglii, bude z obchodu realizovat zisk. To pochopitelně platí i pro vztah jakýchkoliv jiných zemí. Každá země by se tak měla specializovat na statky, ve kterých má nižší výrobní náklady než ostatní země, tyto statky vyvážet a naopak dovážet ze zahraničí ty statky, které lze v zahraničí vyrobit s nižšími výrobními náklady. Tím Adam Smith položil základy teorie absolutní výhody a mezinárodního obchodu obecně (JURKOVÁ, 2001).

1.5 Teorie komparativní výhody

S teorií komparativní výhody přišel poprvé Ir Robert Torres v roce 1815 (TORRES, 1815). Tuto teorii nicméně mnohem lépe a podrobněji vysvětlil o dva roky později v knize „Principy politické ekonomie a zdanění“ David Ricardo. Vycházel z absolutní výhody Adama Smitha, souhlasil s ní a doplnil ji o situaci, kdy je mezinárodní obchod za určitých

hodnoty“. Na základě tohoto paradoxu bere David Ricardo ve své teorii komparativní výhody v potaz pouze směnnou hodnotu, nikoliv hodnotu užitnou (JURKOVÁ, 2001).

podmínek výhodný i pro zemi, která dokáže vyrábět všechny statky s nižšími náklady než jiná země (RICARDO, 1956).

Tuto teorii lze snadno ukázat na následujícím příkladu:

Předpokládejme dvě země, po vzoru Ricarda například Anglii a Portugalsko. Pro lepší pochopení počítejme, že Anglie i Portugalsko mají stejný počet pracovníků (resp. výrobních zdrojů), nicméně různou produktivitu (např. díky lepší vzdělanosti pracovníků, vzdálenosti od místa výroby či užití lepších strojů). Předpokládejme také pouze dva statky – klobouky a boty.

Anglie je schopna vyrobit 5 klobouků a 10 párů bot, oproti tomu Portugalsko je schopno vyrobit 3 klobouky a 2 páry bot. Anglie má tedy absolutní výhodu na oba statky a podle Smithovy teorie by se měla specializovat na klobouky i boty, se snahou zajistit si co nejvyšší bohatství.

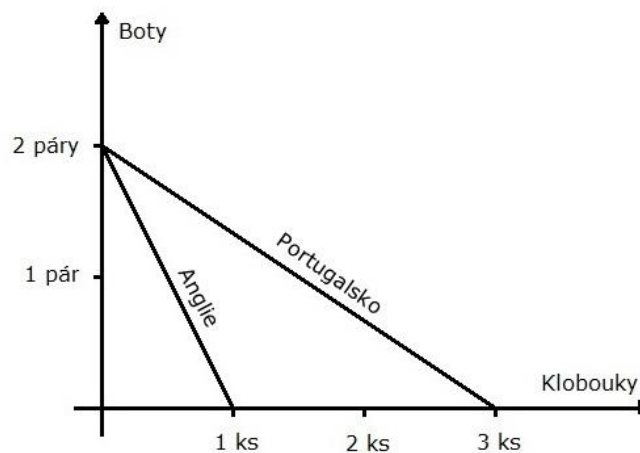
Pokud však Anglie soustředí veškeré své výrobní zdroje na výrobu bot a výrobu klobouků přenechá Portugalsku, bude z této dělby práce těžit nejen Portugalsko, ale při následné směně i sama Anglie.

Tabulka 1: Porovnání absolutní a komparativní výhody

	Absolutní výhoda		Komparativní výhoda	
	Anglie	Portugalsko	Anglie	Portugalsko
Klobouky (ks)	5	3	0	6
Boty (pár)	10	2	20	0

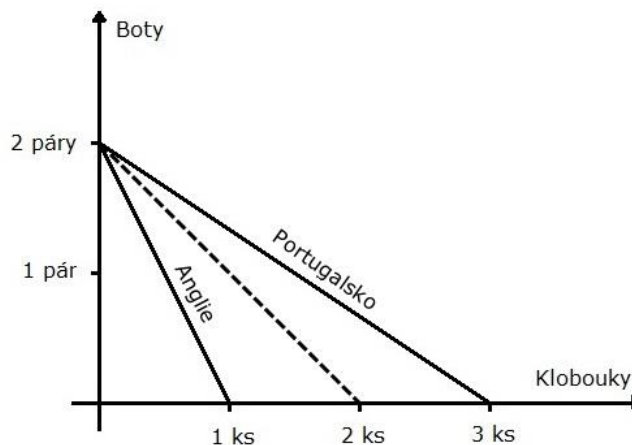
Zdroj: vlastní

Anglie tedy v současné chvíli nabízí 10 párů bot nejméně za 5 ks klobouků (resp. za 2 páry bot požaduje alespoň 1 klobouk). Portugalsko za současného stavu nabízí 3 klobouky alespoň za 2 páry bot (Obrázek 1 na straně 18).



Obrázek 1: Graf mezních hodnot při směně komodit Anglie a Portugalska
Zdroj: vlastní

Jak na následujícím grafu (Obrázek 2) znázorňuje přerušovaná úsečka, směnný poměr, z něhož by profitovala stejně Anglie i Portugalsko, by byl 1:1, tedy jeden klobouk za jeden pár bot. Takový obchod umožňuje zemím spotřebu nad jejich hranicí výrobních možností, prosperovat tak může i země, která nevyrábí levněji (resp. s nižším využitím výrobních zdrojů) vůbec nic.



Obrázek 2: Optimální směnný kurz Anglie a Portugalska
Zdroj: vlastní

Situace, kdy by profitovaly obě zúčastněné země stejně, je však poměrně nepravděpodobná. Zbývá tedy určit, kde ve vymezené oblasti mezi mezním směnným kurzem zemí se bude obchod uskutečňovat. Odpovědí může dílo Johna Stuarta Milla „*Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy*“ (česky: Některé nevyjasněné otázky politické ekonomie). Tento britský filosof a ekonom navázal právě na Ricarda

a využil nákladů na dopravu a rozdílů v technologické vybavenosti států, aby ukázal na modelu dvou zemí (v jeho případě Anglie a Německa) a dvou komodit (sukna a plátna) metodu, jak směnný poměr určit (MILL, 1874).

Na rozdíl od Ricarda, Mill neřešil pracovní náklady, nýbrž produktivitu práce. Nezajímalo ho tedy, jaké množství práce je třeba vynaložit na výrobu jedné jednotky, ale počet jednotek vyrobených jedním dělníkem. Podle Milla se směnný poměr před zahájením mezinárodního obchodu určoval podle poměru nákladů práce. Podle jeho příkladu by se tedy 10 yardů sukna směnilo v Anglii za 15 yardů plátna a v Německu za 20 yardů plátna. Ve chvíli, kdy si státy uvědomí nerovnost poměrných hodnot, začnou vyvážet sukno z Anglie do Německa a plátno z Německa do Anglie. Vývoz zboží ze země bude zvyšovat jeho cenu v dané zemi a snižovat jí v zemi, do které je dováženo. Cena sukna se tedy bude v Anglii zvyšovat a v Německu snižovat, zatímco cena plátna se bude zvyšovat v Německu a snižovat v Anglii (MILL, 1874).

Tato změna cen se bude uskutečňovat až do chvíle, kdy bude cena v Německu i Anglii za jednotlivé komodity stejná (na základě zákona jedné ceny²). Hranice, přes (resp. pod) kterou se cena jednotlivých komodit nedostane, je dána počáteční cenou jednoho ze států. Cena 10 yardů sukna se bude v Anglii z ekvivalentu 15 yardů plátna zvyšovat. Nikdy se však nedostane výš než na 20 yardů plátna (za 10 yardů sukna). V tu chvíli by totiž cena plátna v Německu, kterou požadují němečtí výrobci, byla nižší a nemělo by již smysl plátno z Anglie dovážet. Na základě tohoto jednoduchého příkladu a logicky vyvozených závěrů vysvětlil John Mill hranice, ve kterých se bude cena sukna pohybovat. Podobný vztah lze pochopitelně aplikovat na jakékoliv jiné země i komodity. Hranice jsou tedy tvořeny národní produktivitou práce (resp. národními náklady práce v Ricardovském modelu) (MILL, 1874).

² Zákon jedné ceny říká, že stejný statek se musí prodávat za stejnou cenu ve všech částech trhu (po započtení nákladů na dopravu). Ve chvíli, kdy toto neplatí, vyskytuje se někde na trhu nevyužitá zisková příležitost. Pokud by se v jedné zemi prodávala určitá komodita levněji než v jiné (a rozdíl by byl natolik výrazný, že by pokryl i náklady na přepravu a poplatky s ní spojené), podnikavci by mohli danou komoditu v levnější zemi koupit, v dražší prodat a realizovat tak zisk. Takové jednání se nazývá *cenová arbitráž* (MANKIW, 1999).

Teorie komparativní výhody má rovinu normativní a pozitivní. V normativní rovině by se země měla specializovat na produkci a statků, ve kterých má silnou (resp. co nejvyšší) komparativní výhodu. V pozitivní rovině, za předpokladu dokonalé konkurence a trhu s nezkreslenými cenami, má země sklon se specializovat na export statků nebo služeb, ve kterých má silnou komparativní výhodu a na import statků či služeb, ve kterých má velmi slabou komparativní výhodu (viz kapitolu 1.7) (CAI, LEUNG a HISHAMUNDA, 2009).

Přesto, že tato teorie je známa více než 200 let, stále je současný stav mezinárodního obchodu hluboce pod úrovní, na které by se nacházel ve chvíli, kdyby nebyly v mezinárodním obchodě naprosto žádné překážky. Někteří současní autoři poukazují na to, že mezinárodní obchod je mnohem více finančně náročný, než se předpokládalo, a to jednoduše vlivem nákladů na dopravu. Pokud přijmeme tuto premisu, důvod absolutní či komparativní výhody některé země může být způsoben právě výší těchto nákladů, místo původně předpokládané výše výrobních nákladů, popřípadě může být vliv na výhodu mezi tyto dva faktory v určitém poměru rozdělen (DEARDORFF, 2004). Náklady na dopravu jsou proto někdy obcházeny přemísťováním zdrojů (především kapitálu) do míst s vyšší výnosností (BALASSA, 1965). V důsledku liberalizace mezinárodních trhů dochází ke stěhování rutinních výrob do zemí s levnou pracovní silou (FÁREK a KRAFT, 2012).

Bývalý obchodník z Wall Street, Kel Kelly, ve svém článku (2001) poukazuje na další možný důvod, proč je realita tak hluboko pod potenciálem – politika. Vysvětluje to na případě Číny, kde je rostoucí, obrovská čínská produkce brána jako jakýsi konkurent a soupeř, přičemž k tomu není důvod. Dle Kellyho je třeba Čínu chápat spíše jako spolupracovníka v pomyslné obrovské dílně. Takto to však nevidí mnoho světových státníků, jako například Barrack Obama, který ve svém projevu, ještě jako senátor, označil Čínu právě za konkurenci.

Lall s Albaladejem také hospodářský růst Číny jako vážnou hrozbu nevidí. Nikoli však proto, že by nesouhlasili s prohlášením Obamy. Dle nich není konkurenční hrozba Číny tak velká, jako naznačují její vývozní hodnoty (přestože je stěžejí zanedbatelná). To jak velká konkurenční výhoda je a jaké náklady to s sebou pro ostatní státy přinese, závisí na aktivitě a schopnostech dalších států, nikoli jen Číny (LALL a ALBALADEJO, 2004).

Dlouhodobě podhodnocená čínská národní měna (renminbi) zlevňuje čínské vývozy a zdražuje čínské dovozy. Obchodní partneři, kteří s Čínou obchodují, tak společně s levnými čínskými výrobky do svých národních ekonomik dovážejí také nezaměstnanost. Fárek v této souvislosti hovoří o kompetitivní devalvaci čínské měny (FÁREK a KRAFT, 2012).

1.6 Teorie vybavenosti výrobními faktory

Tato teorie byla původně vypracována dvěma švédskými ekonomy, Eliem Heckscherem a jeho studentem Bertilem Ohlinem, v první polovině 20. století, proto se její základní verze nazývá Heckscher-Ohlinův model (zkráceně H-O model). Tato původní teorie se dočkala rozpracování od Paula Samuelsona, proto je tento model někdy nazýván Heckscher-Ohlin-Samuelsonův (resp. H-O-S) model. Na začátku druhé poloviny 20. století byl tento model rozšířen ekonomem českého původu, Jaroslavem Vaňkem, výjimečně je proto tento model označován i jako Heckscher-Ohlin-Vanek (resp. H-O-V) model (SURANOVIC, 2010).

Teorie vybavenosti výrobními faktory akceptuje po vzoru Ricarda předpoklad, že důvodem pro uskutečňování mezinárodního obchodu jsou rozdíly komparativních nákladů. Vysvětluje však, které výrobní faktory zmíněné rozdíly způsobují (SVATOŠ, 2009). Ricardo totiž ve své teorii říká, že na výrobu všech statků je třeba pouze jednoho výrobního faktoru – práce. Chápe kapitál jako zboží, které bylo v minulosti také vytvořeno prací. Zboží (budovy, stroje, zásoby), neboli kapitál, je podle něj tvořen prací různého stáří, tedy současnou a minulou (RICARDO, 1956).

H-O model již tyto dva výrobní faktory rozlišuje. Rozšiřuje tedy počet výrobních faktorů z jednoho na dva a předpokládá, že práce a kapitál se vždy podílí na produkci určitého statku, liší se pouze poměr těchto faktorů. V praxi si lze představit dvě produkce: výrobu oceli a pěstování rajčat. Při výrobě oceli je zapotřebí relativně velké množství velmi drahých strojů, které ovládá relativně malý počet pracovníků. Oproti tomu pěstování rajčat není technologicky nijak náročné, neboť sběr rajčat probíhá zpravidla ručně, počet pracovníků nezbytných pro tuto činnost je však mnohem větší než u výroby oceli

(SURANOVIC, 2010). Tento příklad má však blíže k absolutní výhodě než k výhodě komparativní, lze tedy uvést ještě jeden názornější příklad:

Předpokládejme opět dvě země, Anglii a Portugalsko. Každá ze zemí disponuje určitým množstvím práce a kapitálu. Anglie disponuje 30 jednotkami kapitálu a 100 jednotkami práce, zatímco Portugalsko 5 jednotkami kapitálu a 50 jednotkami práce (viz tabulku 2).

Tabulka 2: Vybavenost zemí výrobními faktory

	Anglie	Portugalsko
Kapitál	30	5
Práce	100	50

Zdroj: vlastní

Z tabulky jasně vyplývá, že Anglie je absolutně lépe vybavena kapitálem i prací. Bylo by však nesprávné se domnívat, že by se měla specializovat na výrobu jak kapitálově náročných výrobků, tak pracovní náročných výrobků. Jednoduchým dosazením poměru práce a kapitálu do nerovnice lze zjistit, že Anglie má komparativní výhodu pouze na kapitálově náročné výrobky, zatímco Portugalsko oplývá komparativní výhodou na pracovní náročné výrobky:

$$\left(\frac{100}{30}\right)_{Anglie} < \left(\frac{50}{5}\right)_{Portugalsko} \quad (1)$$

Anglie by se tedy měla orientovat na výrobu kapitálově náročných výrobků, zatímco výrobu pracovní náročných výrobků přenechat Portugalsku.

Teorie vybavenosti výrobními faktory je však podmíněna několika základními předpoklady:

- každý výrobek se skládá z jiného poměru výrobních faktorů, na základě toho lze výrobky rozdělit na **kapitálově náročné** a **pracovní náročné**;
- země mají různé faktorové vybavení;
- při výrobě nelze nahrazovat práci kapitálem a naopak, výrobní technologie jsou pevně dány;
- pohyblivost výrobních faktorů mezi zeměmi je výrazně omezena (NEUMANN, ŽAMBERSKÝ a JIRÁNKOVÁ, 2010).

Z těchto předpokladů vychází dynamická teorie komparativní výhody, která zní: „Země se budou specializovat na výrobu a vývoz těch druhů zboží, které jsou relativně náročné na ten výrobní faktor (nebo faktory), jímž (respektive jimiž) je země relativně nejlépe vybavena.“ (SVATOŠ, 2009, s. 20).

Země relativně dobře vybavená kapitálem tedy bude vyrábět statky náročné na kapitál a země relativně dobře vybavená prací bude vyrábět statky náročné na práci. Pokud by spolu tyto dvě země neobchodovaly, cena statků náročných na kapitál by v kapitálově lépe vybavené zemi (díky převisu nabídky) relativně klesla na úroveň těchto statků v druhé, kapitálově relativně hůře vybavené zemi. Stejně tak v zemi relativně dobře vybavené prací by cena pracovních statků relativně klesla na úroveň statků v zemi hůře vybavené prací (SURANOVIC, 2010).

Pokud však spolu tyto země budou obchodovat, ziskuchtivé firmy začnou své statky vyvážet na trhy, kde je dočasně cena vyšší než na trhu domácím. Kapitálově dobře vybavená země tedy bude vyvážet kapitálově náročné statky do kapitálově hůře vybavené země a pracovních dobře vybavená země bude vyvážet pracovních statky do pracovních hůře vybavené země. Mezinárodní obchod mezi těmito zeměmi bude růst, dokud na společném trhu nenastane tržní rovnováha, tedy dokud se nabídka nevyrovná poptávce (SURANOVIC, 2010).

Teorie vybavenosti výrobními faktory tedy demonstruje, že rozdílná struktura výrobních faktorů v různých zemích je jedním z hlavních důvodů k mezinárodnímu obchodu (SURANOVIC, 2010).

1.6.1 Kritika Ohlin-Heckscher modelu

Kritika O-H modelu je založena především na nesplnění některých předpokladů této teorie. Jako stěžejní kolizi lze chápat fakt, že ve skutečnosti lze nahrazovat kapitál prací a naopak. V zemi relativně lépe vybavené prací se potom může statek vyrábět za použití většího množství práce oproti zemi relativně lépe vybavené kapitálem. Takový výrobek se poté může v jedné zemi jevit jako pracovních náročný a v druhé jako kapitálově náročný (NEUMANN, ŽAMBERSKÝ a JIRÁNKOVÁ, 2010).

Také předpoklad faktorové imobility nelze považovat za splněný, a to především v případě kapitálu. Pravdou je, že v současnosti lze mobilitu kapitálu považovat *de facto* za dokonalou. V případě, že z nějakého důvodu země s relativně malým kapitálovým vybavením chce vyrábět kapitálově náročné výrobky, není problém kapitál dovézt a zaměřit se na výrobu těchto výrobků. Jako praktickou ukázkou lze například uvést západní Německo po 2. světové válce. Díky významnému přílivu kapitálu z USA v rámci tzv. Marshallova plánu Spolková republika Německo ekonomicky významně překonala východní Demokratickou republiku Německo, jež americkou pomoc při poválečné obnově odmítlo (NEUMANN, ŽAMBERSKÝ a JIRÁNKOVÁ, 2010), (ELLWOOD, 1992).

Tato teorie také odsuzuje rozvojové země, které jsou v současnosti relativně lépe vybaveny prací, k trvalé orientaci na pracovní náročné výrobky, což vede k permanentnímu zaostávání. Zaměření těchto zemí na pracovní náročné výrobky, dle H-O teorie, je z krátkodobého hlediska pro tyto země výhodné. Z dlouhodobého hlediska, které by mělo vždy být upřednostňováno, to však tyto rozvojové země víceméně předurčuje k dalšímu zaostávání (NEUMANN, ŽAMBERSKÝ a JIRÁNKOVÁ, 2010). Tuto situaci dobře popisuje bludný kruh chudoby, kdy chudoba některých států vede k neschopnosti spořit. Absence akumulovaného kapitálu vylučuje možnost investic a zabraňuje ekonomickému růstu, resp. úniku z chudoby. Tato situace by se přitom dala vyřešit právě pomocí přílivu kapitálu ve formě kapitálových investic³. Taková forma podpory ale nepřichází v H-O modelu v úvahu.

Současně také nelze určovat cenu výrobních faktorů pouze na základě relativní nabídky těchto faktorů. Je třeba vzít v potaz i poptávku. Pokud je v nějaké zemi kapitál relativně hojný, neznamená to, že nutně musí být i relativně levný. V případě, že je poptávka po kapitálu v této zemi vysoká, může být tento výrobní faktor relativně drahý, přestože je jeho zásoba relativně velká (NEUMANN, ŽAMBERSKÝ a JIRÁNKOVÁ, 2010).

³ Investice s sebou vedle přímých transferů přinášejí i technologie, které jsou již rozvinutými ekonomikami vypracovány k dokonalosti (tzv. výhoda zaostalosti). Zaostalé země tak přeskakují slepé uličky vývoje. Podle této výhody by se tedy měli rozvojové státy rozvíjet ještě rychleji, než se v minulosti rozvíjely dnešní nejrozvinutější státy (TUČEK, 2006).

Obecnou nevýhodou H-O modelu je také to, že lze porovnávat pouze pracovně náročné statky vůči kapitálově náročným statkům. Ve chvíli, kdy jsou dva porovnávané statky stejně kapitálově (resp. pracovně) náročné, nelze dle původního H-O modelu dojít k jakémukoliv závěru (resp. závěr bude, že se vyplatí produkovat jeden i druhý statek naprosto stejně). To se však v praxi neprokázalo, neboť vhodnost výroby toho či onoho statku neovlivňuje pouze komparativní výhoda na základě poměru spotřeby práce ke spotřebě kapitálu, ale i řada dalších interfaktorálních okolností. Výrobce musí zohledňovat např. podnebí, infrastrukturu, relativní míru rizika či očekávaný vývoj cen (LEISHMAN, MENKHAUS a WHIPPLE, 2000).

Další nedostatky H-O modelu se objevují v souvislosti s úsporami z rozsahu. Úspory z rozsahu jsou považovány za hlavní důvod obchodu uvnitř odvětví v mnoha uznávaných ekonomických pracích (např.: Lancaster, Ballasa a Bauwens, Krugman a Obstfeld aj.). Všechny tyto práce v podstatě kritizují H-O model ze stejného důvodu: nedokáže obstojně vysvětlit velký objem obchodu mezi zeměmi, které jsou podobné jak ve faktorové vybavenosti, tak v technologické úrovni, a kde je velká část obchodovaného zboží podobně náročná na práci i kapitál (DAVIS, 1995).

Heckschel-Ohlinův model je dnes, i přes své zjevné nedostatky, respektovaným přístupem, který především vysvětluje zapojení zemí do mezinárodního obchodu. Tento teorém se také stal předmětem řady empirických testů, nejznámější z nich je bezesporu tzv. Leontiefův paradox⁴ (NEUMANN, ŽAMBERSKÝ a JIRÁNKOVÁ, 2010).

⁴ Nositel Nobelovy ceny za ekonomii, Wassily Leontief, se snažil v roce 1953 otestovat platnost H-O teorému na zhruba dvou stech odvětvích ekonomiky Spojených států. Oproti očekávaným závěrům však došel k výsledkům v rozporu s H-O teorií, a to že Spojené státy vyváží produkty náročné na práci a naopak dováží produkty náročné na kapitál. Proto se o H-O modelu obecně tvrdí, že platí v globálním měřítku, při použití u konkrétního případu se však očekávaný výsledek nemusí dostavit (ŠTRACH, 2009).

1.7 Metody výpočtu komparativní výhody

Analýza komparativní výhody může být pro ekonomiku velmi užitečný nástroj, díky kterému zjistí, v jaké oblasti podnikání podporovat snahy o rozvoj. Jako nejlepší metody pro zjištění takové oblasti nebo sektoru se jeví metody DRC (*Domestic Resource Cost* – náklady domácích faktorů) a RCA (*Revealed Comparative Advantage* – projevená komparativní výhoda).

Metodou DRC lze pomocí výše výrobních nákladů spočítat efektivnost. Logicky, čím vyšší efektivnost oproti ostatním zemím, tím větší je v dané zemi komparativní výhoda. Nepřesnosti mohou nastat při braní v potaz nákladů obětované příležitosti, kde je nutné vyšší nákladů odhadovat. Při vhodně zvolené výši těchto nákladů lze vyvozovat, že země s nejnižším DRC má v daném odvětví či sektoru komparativní výhodu. Metoda DRC je velmi pružná, poskytuje užitečné informace pro rozhodování, nicméně poměrně výrazný problém nastává se získáváním dat výrobních nákladů a správným odhadem zmíněných nákladů obětované příležitosti (CAI, LEUNG a HISHAMUNDA, 2009).

Druhá metoda (RCA) je počítaná zpětně. Na základě dat o exportu se určí komodity, které v poměru ke svým celkovým exportům daná země vyváží ve větším množství než ostatní porovnané země. Ve výrobě těchto komodit se poté předpokládá, že má daná země komparativní výhodu (CAI, LEUNG a HISHAMUNDA, 2009).

Při porovnání obou modelů má DRC lepší vypovídací schopnosti a je i užitečnější pro rozhodování o ekonomické strategii, nicméně problém se získáváním potřebných dat je zde značný. Vzhledem k tomu, že model RCA je tvořen *ex post*, přesná data jsou snadno dostupná. Ze stejného důvodu však přinejmenším částečně pozbývá účelu sloužit jako podklad pro ekonomickou strategii a predikci budoucí ekonomické situace (CAI, LEUNG a HISHAMUNDA, 2009).

Právě model RCA též odbourává nemožnost interfaktorového porovnání při použití modelu H-O. Tím, že RCA pracuje s minulými skutečnými daty, je zde již promítnuto rozhodnutí podnikatelů, např. na základě oportunitních nákladů či cenových očekávání. Lze tak porovnat i výrobky se stejným poměrem pracovní a kapitálové náročnosti, což by

pomocí H-O modelu možné nebylo (resp. výsledek by neměl žádnou vypovídací hodnotu) (LEISHMAN, MENKHAUS a WHIPPLE, 2000).

Pro co nejjednodušší interpretaci modelu RCA lze uvést exporty USA (US) v poměru ke zbytku světa:

$$\frac{(US \text{ exporty v sektoru } i)/(US \text{ exporty ve všech sektorech})}{(Celkové exporty v sektoru } i)/(Celkové exporty ve všech sektorech)} \quad (2)$$

Klíčové v takovémto vzorci je přesně si definovat jednotlivá kritéria. Například, zda termín „všech sektorech“ znázorňuje všechny statky a služby, jejichž kvantifikace by byla téměř nemožná, či znázorňuje veškeré zboží. Dále termín „celkové“ může značit skutečně veškeré exportéry ve všech zemích světa nebo pouze určitou skupinu konkurence nebo exporty z jedné země či skupiny zemí, se kterými se americké vývozy snaží srovnávat (RICHARDSON a ZHANG, 2001).

Proto se obvykle uvádí obecný model RCA (BALASSA, 1977), který je exaktnější, nicméně jeho matematický zápis může být pro čtenáře hůře pochopitelný:

$$RCA_{i,t}^C = \frac{\frac{X_{i,t}^C}{\sum X_t^C}}{\frac{X_{i,t}^G}{\sum X_t^G}}, \quad (3)$$

kde C značí měřenou zemi, G je skupina zemí, se kterou se daná země poměruje, X je objem vývozu, i je statek, skupina statků nebo celý sektor a t značí období (KOCOUREK, 2015).

Problém tohoto obecného RCA vzorce (3) je především asymetrii výsledků, které dává. Zatímco produkty, ve kterých má země komparativní výhodu, jsou v intervalu od jedné do nekonečna, v případě, že má země ve výrobě nějakých produktů komparativní nevýhodu, je dílčí výsledek v intervalu od nuly do jedné (LAURSEN, 2015). Této interpretační nevýhody se poměrně elegantně zbavili Dalum, Laursen a Villumsen (1998) upravením indexu na:

$$RSCA_{i,t}^C = \frac{RCA_{i,t}^C - 1}{RCA_{i,t}^C + 1}. \quad (4)$$

Interpretace výsledku není nikterak složitá. Čím více se blíží výsledek RSCA plus jedné, tím významnější je komparativní výhoda dané země v produkci daného výrobku či výrobků. Pokud se výsledek RSCA blíží mínus jedné, je výraznější komparativní nevýhoda v produkci výrobku či výrobků dané země.

Alternativní přístup k asymetrii výsledků RCA nabízí Vollrath (1991), který doplňuje RCA postavený na srovnání relativních exportů (a nazývaný relativní exportní výhoda – *relative export advantage* – RXA) o relativní importní výhodu (*relative import advantage* – RMA) a vyčísluje celkovou relativní obchodní výhodu země (*relative trade advantage* – RTA) jako rozdíl RXA a RMA (5). Vollrath navíc používá odlišný koncept

$$RTA_{i,t}^C = RXA_{i,t}^C - RMA_{i,t}^C = RCA_{i,t}^C - RMA_{i,t}^C = \frac{X_{i,t}^C}{\sum X_t^C} - \frac{M_{i,t}^C}{\sum M_t^C}, \quad (5)$$

kde C značí měřenou zemi, G je skupina zemí, se kterou se daná země poměruje, X je objem vývozu, i je statek, skupina statků nebo celý sektor a t značí období (VOLLRATH, 1991).

Alternativním indexům měřícím komparativní výhodu ekonomiky se věnovali také Hoen a Oosterhaven (2006), kteří považují za základní problém RCA jeho multiplikativní formu a navrhují proto aditivní index projevené komparativní výhody (6).

$$ARCA_{i,t}^C = \frac{X_{i,t}^C}{\sum X_t^C} - \frac{X_{i,t}^G}{\sum X_t^G}, \quad (6)$$

Dále se kvantifikaci komparativní výhody zabývají Yu, Cai a Leung (2009), kteří přišli s normalizovaným indexem komparativní výhody (7).

$$NRCA_{i,t}^C = \frac{x_{i,t}^C}{\sum x_t^G} - \frac{\sum x_t^C \sum x_{i,t}^G}{\sum x_t^G \sum x_t^G}. \quad (7)$$

Objevil se také Grubel-Lloydův index, Michaelyho index, Aquinoho index a řada dalších. Jak však upozorňuje Utkulu a Seymen (2004), Kilduff a Chi (2007), Muendler (2007), Kuldilok, Dawson a Lingard (2013) a nedávno také Pilinkienė (2014), ani jeden z alternativních výpočtů komparativní výhody nevyřešil všechny nedostatky nebo problémy. Samotný RCA, resp. jeho symetrická verze RSCA, tak dává stále relevantní, srovnatelné, konzistentní a díky dlouhodobé tendenci k omezování překážek mezinárodního obchodu pravděpodobně také čím dál věrohodnější výsledky (PILINKIENĚ, 2014).

I přes řadu výše představených modifikací si obecný RCA model udržel svou užitečnost. Je tomu tak pravděpodobně pro jeho jednoduchost a pohodlné užívání dat pro empirické výzkumy. Původně zamýšlel Balassa se svým RCA modelem analyzovat zpracovatelský průmysl, podle jeho vzoru byl však tento model aplikován i při strukturálních analýzách většiny jiných odvětví. Bojnec (2001) ho například využil pro zemědělství, Peterson (1988) pro cestovní ruch nebo Hisanaga (2008) se Seyoumem (2007) pro sektor služeb. Balassa také dle údajů z RCA modelu ohodnotil odvětví a tyto hodnoty poté použil při porovnávání komodit, zemí a také při sledování změny komparativní výhody v čase (SANIDAS a SHIN, 2010).

2. Aplikační část

V první fázi aplikační části je hlavní důraz kladen na vývoj celkové ekonomiky Číny. Některé hodnoty, jako například růst hrubého domácího produktu (GDP), by však neměly přílišnou vypovídací hodnotu, pokud by nebyly srovnány s jiným státem. Jako vhodný reprezentant pro porovnání se zde jeví například Spojené státy americké, a to především relativně podobnou výší GDP v paritě kupní síly. V druhé fázi aplikační části je kladen důraz na uplatnění výpočtových metod při zjišťování komparativní výhody, která byla představena v poslední části předešlé kapitoly. Především bude využita metoda RSCA z důvodu její snadné interpretovatelnosti a relativní nenáročnosti na kalkulaci. Důležitá však není pouze současná situace. Ještě více lze vyčíst z historického vývoje komparativní výhody či nevýhody daného odvětví. Sběr dat o ekonomické situaci Číny je ovšem poměrně ošemetný. Čínský statistický úřad nepatří mezi nejspolehlivější a ani jiné informační servery čínského internetu si nevedou lépe. Artur Kröber (2016), dle jeho slov společně s jinými uznávanými analytiky, také připouští možnost, že Čína své ekonomické údaje, především o GDP a s tím související strukturu GDP, zkresluje tak, aby lépe odpovídala představám a pětiletým plánům. Podle Kröberových slov jde však spíše o snahu zmírňovat výkyvy, tj. snižovat hodnoty v období prudkého růstu a zvyšovat je v dobách poklesu, nikoli však o snahu falšovat dlouhodobé výsledky GDP.

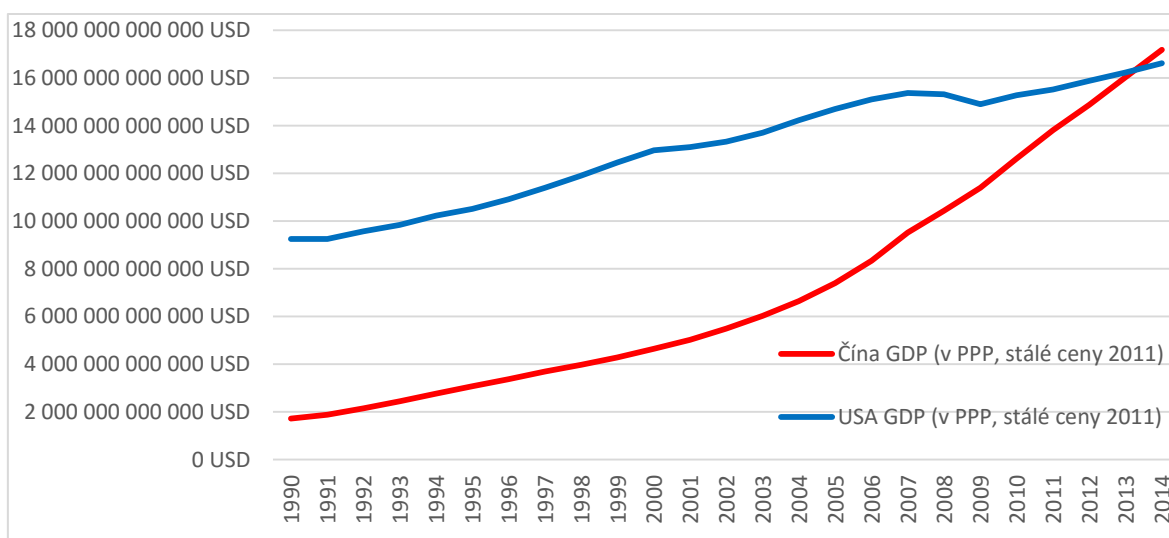
2.1 GDP Číny, jeho vývoj a struktura

Není tajemstvím, že z hlediska dlouhodobé dynamiky GDP nemá Čína v moderních dějinách ve světě konkurenci. Při porovnání s největší, resp. v současnosti druhou největší, ekonomikou světa – USA, si lze zběsilý růst představit lépe. Plasticky tento vývoj ilustruje Obrázek 3 (viz stranu 31). Použité jsou stálé ceny roku 2011, hodnota v dolarech v paritě kupní síly (PPP).

2.1.1 Růst GDP Číny

Rozdíl výchozích pozic obou států v roce 1990 je markantní. Důvodem byla průmyslová revoluce v Evropě a boom ve Spojených státech v 19. století. V 70. letech minulého století

byl podíl Číny na světovém GDP menší než 2 %. Zlepšení čínské ekonomiky nastalo po smrti Mao Ce-tunga, kdy Čína přistoupila ke sloučení socialismu s tržním hospodářstvím. V praxi to reprezentoval především program čtyř modernizací a politika otevřených dveří⁵ (KUNEŠOVÁ et al., 2014). Od té doby je růst GDP Číny intenzivní, avšak plynulý bez výrazných výkyvů.



Obrázek 3: Vývoj GDP Číny a USA v letech 1990 – 2014

Zdroj: vlastní, na základě dat z (WB, 2015)

Za zmínku jistě stojí rok 2001, ve kterém se po patnáctiletém přešlapování Čína konečně dočkala členství ve Světové obchodní organizaci. To si vynutilo řadu změn, zejména v oblasti mezinárodního obchodu zbožím a službami (snížení cel, zrušení subvencí státních podniků, otevření všech sektorů zahraničnímu kapitálu apod.), které mimo růstu nezaměstnanosti přinesly také nový impuls pro čínský exportně orientovaný průmysl. Mírné zpomalení lze pozorovat ke konci roku 2007, kdy tempo hospodářského růstu kleslo z bezmála 15 % pod desetiprocentní hranici. Důvodem je známá a dodnes hojně diskutovaná Americká hypoteční krize. Ta se do celého světa přelila až se zpožděním, v Číně se ale projevila rychleji především kvůli těsným ekonomickým vztahům Číny

⁵ „Čtyři modernizace“ byl hospodářský program čínské vlády na postupnou reformu zemědělství, vědy a techniky, průmyslu a národní obrany. Politikou „otevřených dveří“ se nazývalo otevření domácího trhu, od něhož si Čína slibovala zvýšení zahraničních investic, které by modernizovaly stroje a přinesly s sebou i moderní výrobní postupy (BAKEŠOVÁ, 2003).

a USA (v některých odborných statích označovaným termínem *Chimerica*⁶). Zpomalení růstu ovšem není tak drastické jako u jiných států. Krize na Čínu totiž dolehla zprostředkovaně. Zvýšila se nezaměstnanost a Číně poklesly exporty do rozvinutých ekonomik⁷. Nadprodukce měla za logický důsledek pokles cenové hladiny a snížení přímých zahraničních investic (FDI), vedla také po několika dekadách k výrazným sociálním tlakům nejen na zemědělském venkově, ale také v průmyslových oblastech (KUNEŠOVÁ et al., 2014). Mnozí autoři (např. FÁREK a KRAFT, 2012) připisují neobyčejnou plynulost a stabilitu vývoje čínské ekonomiky systému plánování, které prokazuje zejména v posledních desetiletích pozoruhodnou schopnost reagovat na změny ve světovém hospodářství.

Plynulost růstu GDP v USA je ve srovnání s Čínou jako „mexická telenovela“. Výrazný pokles růstu lze pozorovat např. v roce 2001. Ten má na svědomí celkové zpomalení světové ekonomiky, ale hlavně splasknutí internetové bubliny⁸ a zahájení války proti terorismu. Nejprve stagnaci a poté i pokles GDP lze sledovat v letech 2007–2009. Důvodem je již výše zmiňovaná Americká hypoteční krize v roce 2007, která později přerostla ve světovou finanční krizi v roce 2008. Mezi lety 2013 a 2014 byl překročen milník v pomyslném soupeření USA a Číny. Čína se poprvé stala zemí s nejvyšším GDP a deklasovala Spojené státy.

⁶ *Chimerica* je novotvar, vytvořený N. Fergusonem a M. Schularickem, který popisuje vztah mezi Čínou (**China**) a USA (**America**), dohromady tedy *Chimerica*. Zároveň tento neologismus odkazuje na mýtickou nestvůru Chyméru, především kvůli nevyrovnaným pozicím obou států (GARDELS, 2009).

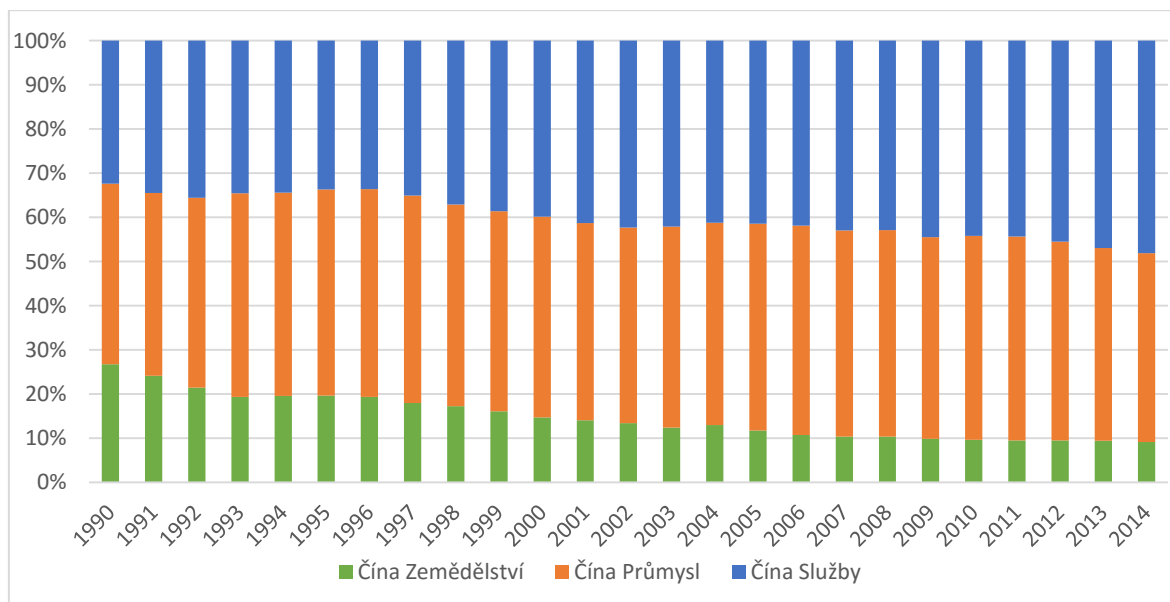
⁷ Od roku 1994 má Čína každoročně aktivní saldo běžného účtu. Hlavním cílem exportu je právě USA (KUNEŠOVÁ et al., 2014).

⁸ Internetová bublina nebo také internetová horečka (v orig. dot-com-bubble, česky: „tečka com bublina“) popisovala nadhodnocené akcie firem, které existovaly pouze na internetu. Mezi lety 1996–2001 jejich akcie na elektronickém burzovním trhu NASDAQ v USA rostly neuvěřitelnou rychlostí. Tyto společnosti však kromě nákladů na marketing a extravagantního stylu života majitelů neprodukovaly nic. Proto v roce 2001 tato bublina splaskla a nadhodnocené akcie technologických webových firem ztratily svou hodnotu. Většina z nich zkrachovala, jsou však společnosti, které dokázaly tuto krizi překonat a vyšly z ní ještě silnější. Byly to většinou ty, které během krize dokázaly realizovat zisk, lze mezi ně zahrnout například Yahoo.com, eBay.com nebo Amazon.com (ALDEN, 2005).

2.1.2 Základní struktura GDP Číny

Strukturální změna GDP v čase je poměrně plynulá, naznačuje to graf (Obrázek 4 na straně 33). Trend změny struktury je zřejmý a je důsledkem dříve zmíněného programu čtyř modernizací a politiky otevřených dveří. V první fázi tohoto programu se Čína soustředila na primární sektor (zemědělství). Zavedla systém odpovědnosti domácností, čímž sice zůstala půda ve vlastnictví státu, ale zemědělci si ji mohli pronajímat a sami na ní hospodařit. Nájem byl odváděn státu formou části úrody (KUNEŠOVÁ et al., 2014). Přesto, že se produkce výrazně zvýšila, bylo zároveň uvolněno až 200 milionů pracovníků (LI, 2008). Ti se přesunuli do sektoru průmyslu a služeb.

Díky politice otevřených dveří se jenom během 90. let 20. století hodnota čínských exportů zpětinasobila, Čína začala vytvářet zvláštní ekonomické zóny a poskytovat v nich výrazné investiční pobídky (KUNEŠOVÁ et al., 2014). Mění se orientace zpracovatelského průmyslu z pracovně náročných rutinních výrob s nízkou přidanou hodnotou (textilní průmysl, hračky apod.) na produkci výrobků náročnějších na kapitálovou vybavenost práce (NBSC, 2015).

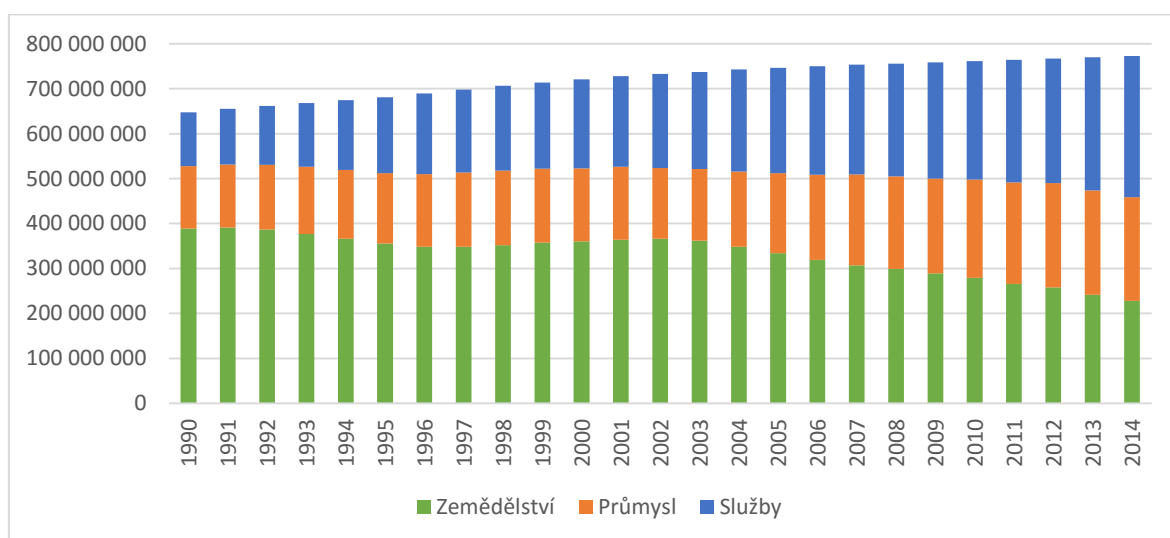


Obrázek 4: Struktura GDP Číny v letech 1990 – 2014

Zdroj: vlastní, na základě dat z (WB, 2015)

Poměr sektorů se z roku 1990 a poměru: Zemědělství – 26,72 %, Průmysl – 40,90 %, Služby – 32,38 % změnil na poměr: Zemědělství – 9,17 %, Průmysl – 42,72 %, Služby –

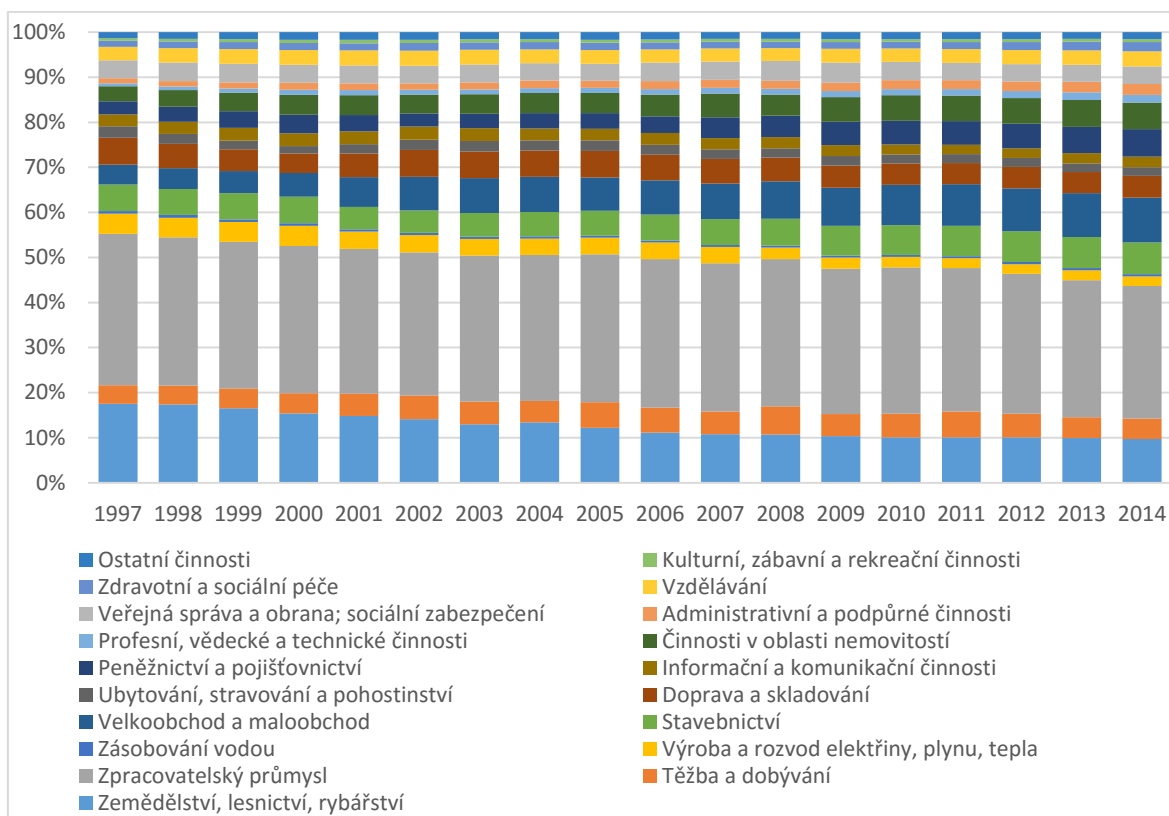
48,11 % v roce 2014. Změna struktury v čase nebyla rovnoměrná. Podíl zemědělství na tvorbě celkového GDP se sice meziročně stále zmenšoval, produkce se však přesouvala nepravidelně do průmyslu a služeb. Důvodem pro vstup do terciálního sektoru byla vyšší přidaná hodnota produkovaných služeb, než kdyby pracovníci zůstali v sektoru primárním. Tuto situaci dobře ilustruje Obrázek 5, na kterém je zjevný přesun pracovních sil z venkovských zemědělských oblastí do sektoru průmyslu a služeb převládajícího v městských regionech Číny.



Obrázek 5: Struktura zaměstnanosti Číny v letech 1990 – 2014
Zdroj: vlastní, na základě dat z (NBSC, 2015)

2.1.3 Struktura celkové přidané hodnoty Číny

Následující graf (Obrázek 6 na straně 35) prezentuje vývoj přidané hodnoty rozdělené do 19 sektorů. Největší podíl na GDP má – dle očekávání – se značným náskokem zpracovatelský průmysl. Svými výkony se na domácím produktu podílí zhruba jednou třetinou. Tendence je však mírně klesající, zkoumané období je zakončené podílem 29,4 % na celkovém GDP, což je snížení oproti roku 1997 o osminu.



Obrázek 6: Celková přidaná hodnota v sektorech v letech 1997 – 2014

Zdroj: vlastní, na základě dat z (NBSC, 2015) a (OECD, 2015)

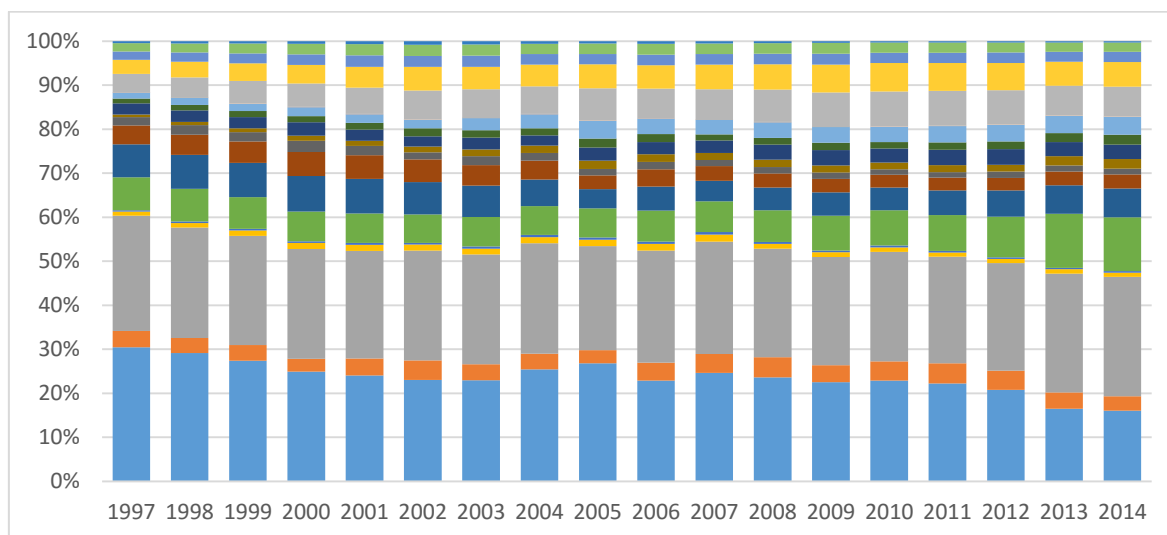
Snadno si lze všimnout poklesu zemědělství, lesnictví a rybářství. Tento sektor ve zkoumaném období ztratil bezmála polovinu svého podílu na GDP. Ještě markantnější propad připadá na energetiku (výroba a rozvod elektřiny, plynu a tepla), která ztratila více než polovinu ze svého podílu na čínském GDP. Skokový propad přišel zejména v roce 2008, kdy přidaná hodnota tohoto sektoru v absolutních číslech poprvé od roku 2001 výrazně poklesla. Důvodem jsou pravděpodobně významné strukturální změny energetického sektoru související se spuštěním největší hydroelektrárny na světě na přehradě Tři soutěsky⁹. Pokles podílu energetického sektoru na celkovém GDP Číny

⁹ Výstavba přehrady Tři soutěsky byla zahájena v roce 1993, dokončena v roce 2006, nicméně produkovat začala až v roce 2008, a to neuvěřitelných 18 000 MW. Je 2,3 km dlouhá a na její výstavbu bylo použito 16 mil. m³ betonu – nejvíce na světě. Oficiální náklady byly vyčísleny na 24 mld. dolarů, dle kritiků jsou však celkové náklady několikrát vyšší. Kvůli přehradě bylo zhruba 1,3 mil. lidí nuceno se přestěhovat. Vláda v roce 2007 oficiálně prohlásila, že z okolí přehrady budou nuceně přestěhovány minimálně další 4 miliony obyvatel. Důvodem je možnost sesuvů půdy, eroze zeminy a znečištění okolí (BBC, 2007), (HANDWERK, 2010).

ovšem přirozeně neznamená absolutní pokles výkonu čínské energetiky. Je třeba mít na paměti, že čínská ekonomika roste každoročně přinejmenším o 8 %.

Mezi ustupující sektory dále patří překvapivě také ubytování, stravování a pohostinství (pokles podílu na GDP o čtvrtinu) nebo doprava a skladování (pokles podílu na GDP o pětinu).

Strukturu tvorby GDP jednotlivými sektory ještě velmi zajímavě doplňuje následující graf (viz Obrázek 7), který ukazuje podíl jednotlivých sektorů na celkových nákladech na práci. Při porovnání s předchozím grafem (Obrázek 6 na straně 35) lze vyvodit několik závěrů.



Obrázek 7: Celkové náklady na práci v letech 1997–2014

Pozn.: Legenda viz Obrázek 4 na straně 33

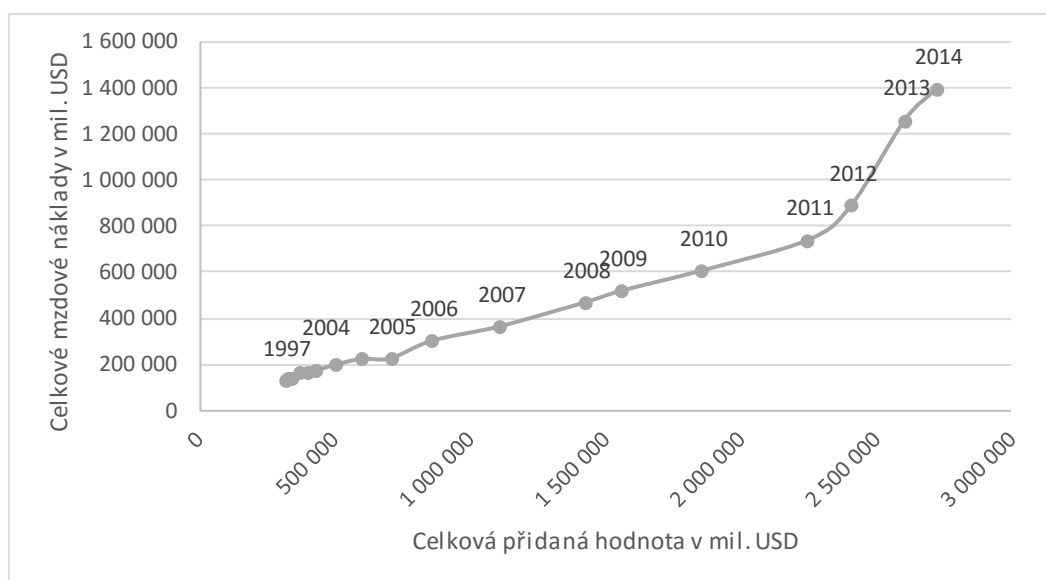
Zdroj: vlastní na základě dat z (OECD, 2015) a (NBSC, 2015)

V některých sektorech je patrné, že i přes relativně velký podíl na celkových nákladech na práci je přidaná hodnota relativně malá. Typickým příkladem takového sektoru je zemědělství, z něhož čínská vláda systematicky a plánovitě přesouvá zdroje (včetně zaměstnanců) do jiných sektorů s vyšší produktivitou a přidanou hodnotou.

Jiným případem je ovšem například vzdělávání, zdravotní a sociální péče, veřejná správa a obrana, sociální zabezpečení apod. Tato odvětví lze z pohledu proporcí mezi mzdovými náklady a přidanou hodnotou chápat jako neprosperující a neefektivní, nicméně je nutné si uvědomit, že tyto sektory nejsou primárně zaměřeny na ekonomickou výkonnost, ale představují sektory, jejichž význam je spíše politický a sociální.

2.2 Poměr celkové přidané hodnoty a celkových nákladů na práci ve vybraných sektorech

V některých sektorech je velmi zajímavý i vývoj poměru přidané hodnoty a nákladů na práci. Příkladem může být graf vývoje zpracovatelského průmyslu (Obrázek 8). Od začátku sledovaného období až do roku 2011 je vývoj poměrně plynulý. Z pohledu proporcí mezi mzdovými náklady a přidanou hodnotou je tento sektor vysoce produktivní, ze zkoumaných sektorů s náskokem nejproduktivnější. Od roku 2009 ale produktivita klesá, resp. přidaná hodnota roste pomaleji než mzdové náklady.



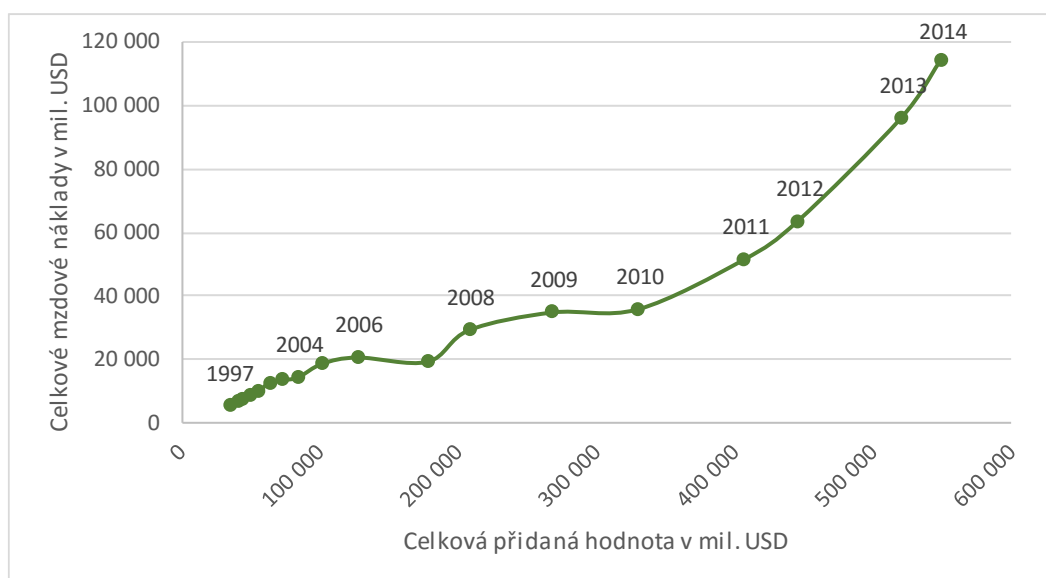
Obrázek 8: Poměr přidané hodnoty a mzdových nákladů ve zpracovatelském průmyslu v letech 1997 – 2014

Zdroj: vlastní, na základě dat z (NBSC, 2015) a (OECD, 2015)

Důvodem může být opět světová finanční krize, ne však přímo. Čína si díky Americké hypoteční krizi a později i krizi světové uvědomila svou závislost na exportu (především právě do USA). Proto se snažila přeorientovat z produkce cílené do zahraničí na uspokojování domácí poptávky. Již od roku 2005 je zřejmý postupný nárůst celkového objemu vyplácených mezd v sektoru zpracovatelského průmyslu, který zejména po roce 2011 prudce akceleruje a předznamenává rozvoj silné, stabilní a především koupěschopné střední třídy. Je pozoruhodné, že mezi roky 2005 a 2011 jsou přírůstky mezd a přidané hodnoty nepravidelné, avšak udržují si stálou vzájemnou proporcí (na 1% nárůst přidané hodnoty připadá 1,08% nárůst mzdových nákladů). Od roku 2011 se tento poměr výrazně

mění ve prospěch růstu vyplácených mezd (na 1% nárůst přidané hodnoty teď připadá 1,56% nárůst mzdových nákladů).

V sektoru činností v oblasti nemovitostí (Obrázek 9) se mezi lety 1997 – 2006 celkové mzdové náklady zvětšily o pouhých 15 238 mil. USD (nárůst o 271 %) a celková přidaná hodnota o 93 039 mil USD (nárůst o 280 %), za následujících 8 let (2006 – 2014) se celkové mzdové náklady zvýšily o 93 513 mil. USD (tj. o 331 %) a celková přidaná hodnota o 421 438 mil. USD (tj. o 452 %). Tyto hodnoty jednak ilustrují úspěšný vývoj ekonomické situace uvnitř ČLR, jednak ukazují, že se Čína v oblasti nemovitostí (stejně jako v některých dalších sektorech) stává velkým hráčem ve světové ekonomice (OECD, 2015).



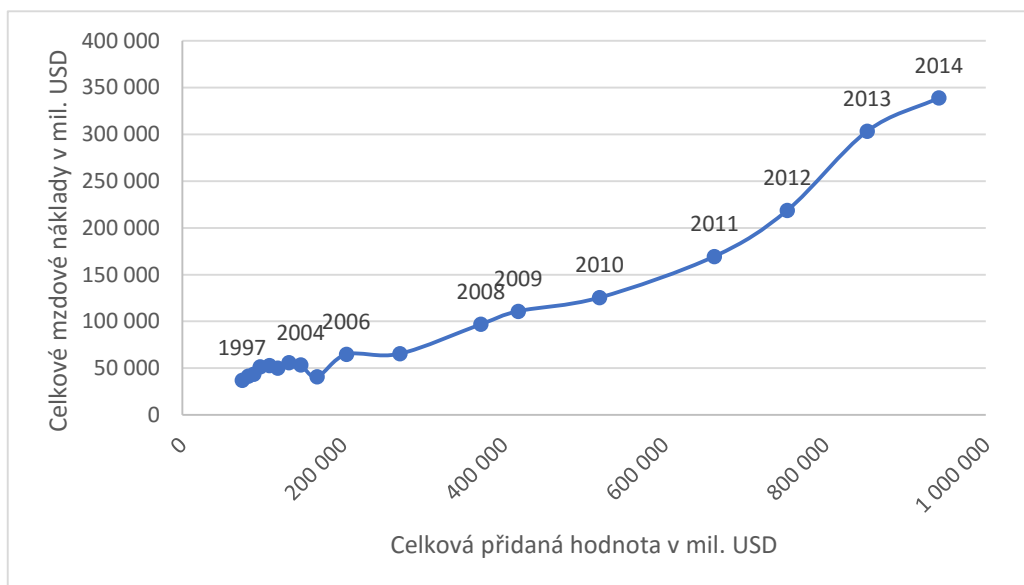
Obrázek 9: Vývoj poměru přidané hodnoty a nákladů v sektoru činností v oblasti nemovitostí v letech 1997 – 2014

Zdroj: vlastní, na základě dat z (NBSC, 2015) a (OECD, 2015)

Současně je na místě upozornit, že přidaná hodnota je ve srovnání s úrovní vyplácených mezd výrazně nadprůměrná. Tento rys je společný celému terciárnímu sektoru (služby). Služby se v Číně doposud vyznačují relativně nízkými náklady a vysokou přidanou hodnotou (viz např. též Obrázek 10) (NBSC, 2015).

Ve srovnání se sekundárním sektorem čínského národního hospodářství (zastoupeným např. zpracovatelským průmyslem) je dlouhodobý vývoj sektoru služeb podstatně

plynulejší. Vedle činností v oblasti nemovitostí (Obrázek 9) tuto skutečnost potvrzuje i velkoobchod a maloobchod (Obrázek 10).



Obrázek 10: Vývoj poměru přidané hodnoty a nákladů v sektoru velkoobchodu a maloobchodu v letech 1997 – 2014

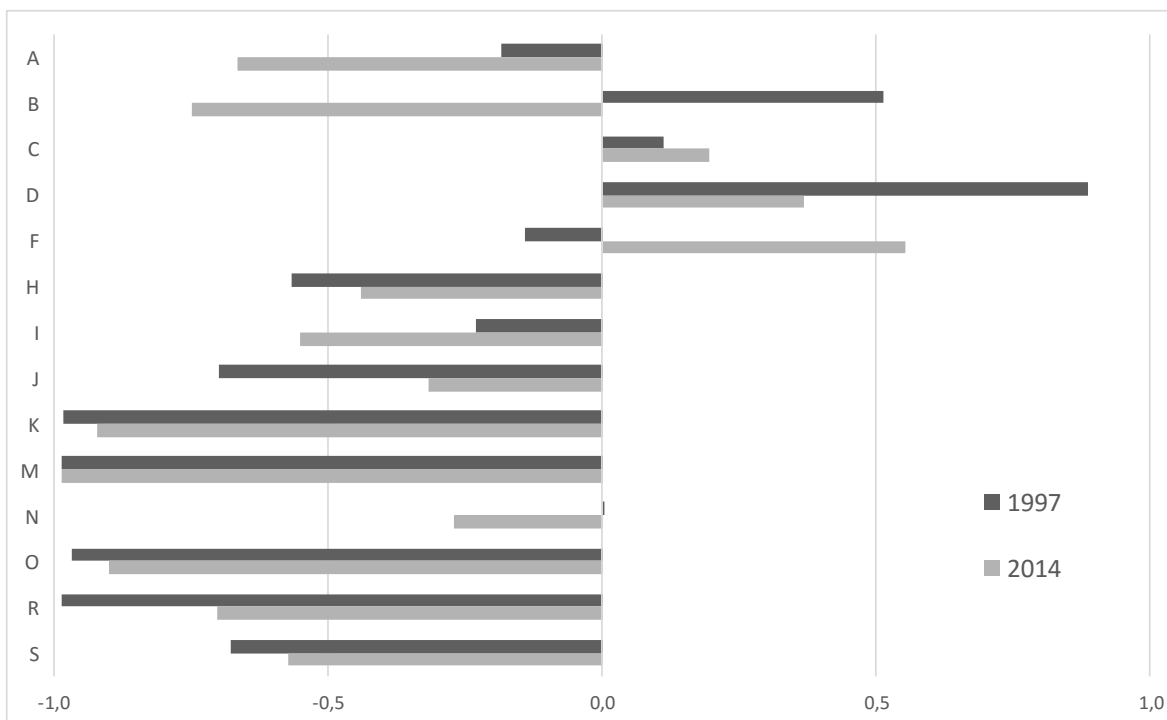
Zdroj: vlastní, na základě dat z (NBSC, 2015) a (OECD, 2015)

Podrobnější sektorová analýza vztahu mezi přidanou hodnotou a náklady na práci v Číně by šla výrazně nad rámec i rozsah této bakalářské práce.

2.3 RSCA Číny vs. USA

Způsob výpočtu projevené komparativní výhody, stejně jako důvod jeho použití, byl popsán již dříve v kapitole 1.7. V následujícím grafu (Obrázek 11) jsou zobrazeny komparativní výhody v exportních sektorech na začátku (rok 1997) a na konci (2014) sledovaného období.

Je třeba mít na paměti, že jednotlivé hodnoty nepopisují, zda Čína vyváží dané komodity ve větším množství než USA, ale pouze zda export daného sektoru v Číně tvoří větší nebo menší podíl na celkovém exportu Číny či nikoliv. Hodnoty v intervalu $\langle -1; +1 \rangle$ též nevyjadřují konkrétní poměr podílů, pouze naznačují, jak intenzivně se komparativní výhoda či nevýhoda v daném sektoru projevuje.



Obrázek 11: Vývoj RSCA v exportních sektorech Číny (srovnání let 1997 a 2014)

Legenda: **A** Zemědělství, lesnictví, rybníkářství; **B** Těžba a dobývání; **C** Zpracovatelský průmysl; **D** Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla; **F** Stavebnictví; **G** Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel; **H** Doprava a skladování; **I** Ubytování, stravování a pohostinství; **J** Informační a komunikační činnosti; **K** Peněžnictví a pojišťovnictví; **M** Profesní, vědecké a technické činnosti; **N** Administrativní a podpůrné činnosti; **O** Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení; **R** Kulturní, zábavní a rekreační činnosti; **S** Ostatní činnosti.

Zdroj: vlastní, na základě dat z (UNCTAD, 2015)

Oproti předešlým grafům z výčtu zmizely některé sektory. Jedná se o:

- Zásobování vodou; činnosti související s odpady a sanacemi.
- Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel.
- Činnosti v oblasti nemovitostí.
- Vzdělávání.
- Zdravotní a sociální péče.
- Činnosti domácností.

Důvodem je ISIC Rev. 4 (obdoba českého CZ-NACE¹⁰). International Standard Industrial Classification (ISIC; česky: Mezinárodní standardní klasifikace ekonomických činností

¹⁰ CZ-NACE (resp. NACE Rev.2) je novější verze Odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ), což byla jedna ze základních ekonomických klasifikací, vytvořená na základě klasifikací Evropských

→ pokračování na další straně

OSN) zařazuje tyto činnosti do sektorů, které se z Číny vůbec nevyvázejí. Proto u nich nelze měřit komparativní výhodu či nevýhodu, neboť ta je v tomto případě měřena zpětně na základě exportních dat.

Graf dokazuje, že na začátku sledovaného období měla Čína komparativní výhodu v malé části sektorů. Konec zkoumaného období je pro Čínu ještě méně přívēitvý – sektorů, ve kterých ČLR disponuje komparativní výhodou, je skutečně pramálo.

V roce 1997 byla největší komparativní výhoda Číny ukryta ve výrobě a rozvodu elektřiny, plynu a tepla. I ta ale za 17 let poklesla o více než polovinu. Důvodem pro skutečně výraznou komparativní výhodu v období před novým tisíciletím by mohl být fakt, že Čína si příliš nezakládala (a stále nezakládá) na ekologii. Těžba nerostných surovin či jakékoliv jiné generování energie způsobem šetrným k životnímu prostředí tak nepatří mezi činnosti, díky kterým je Čína světově známá. To by z krátkodobého ekonomického hlediska mohlo naznačovat nižší náklady na výrobu a export přebytku.

Jak již bylo zmiňováno na začátku kapitoly 2.3, interval komparativní výhody nenaznačuje absolutní hodnoty. Relativní výhoda v sektoru výroby a rozvodu elektřiny, plynu a tepla nemusí znamenat vysoký podíl tohoto sektoru na celkovém exportu v Číně, nýbrž velmi nízký podíl vývozu tohoto sektoru na celkovém exportu USA. Údaje z databáze Konference OSN o obchodu a rozvoji tuto domněnku potvrzují a zároveň tím poukazují na relativnost poznatků zjištěných pomocí RSCA metody (UNCTAD, 2015).

Přehoupnutí z poměrně výrazné komparativní výhody na velmi výraznou komparativní nevýhodu se dočkal i sektor těžby a dobývání. Zde je analýza poměrně snadná. Z grafu celkové přidané hodnoty v sektorech v letech 1997 – 2014 (viz Obrázek 6 na straně 35) vyplývá, že sektor těžby a dobývání neklesá, naopak jeho poměr na celkovém GDP roste. Ruku v ruce s růstem celkového GDP Číny tedy absolutní hodnota produkce tohoto sektoru ještě více roste. Pokles komparativní výhody tedy může mít dva důvody: prudké

společenství NACE Rev. 1. OKEČ byla zavedena do statistické praxe v roce 1991 a byla kompatibilní právě s mezinárodní standardní klasifikací ekonomických činností OSN (ISIC). Nová klasifikace CZ-NACE je kompatibilní ISIC Rev.4, obnovou původní klasifikace ISIC (KOŠAŘOVÁ, 2007).

zvýšení exportu tohoto sektoru z USA nebo pokles exportu tohoto sektoru z Číny. Údaje z UNCTAD (2015) dávají za pravdu spíše druhému tvrzení, což v roce 2008 ještě více podpořila snaha Číny se po hospodářské krizi celkově více orientovat na domácí trhy.

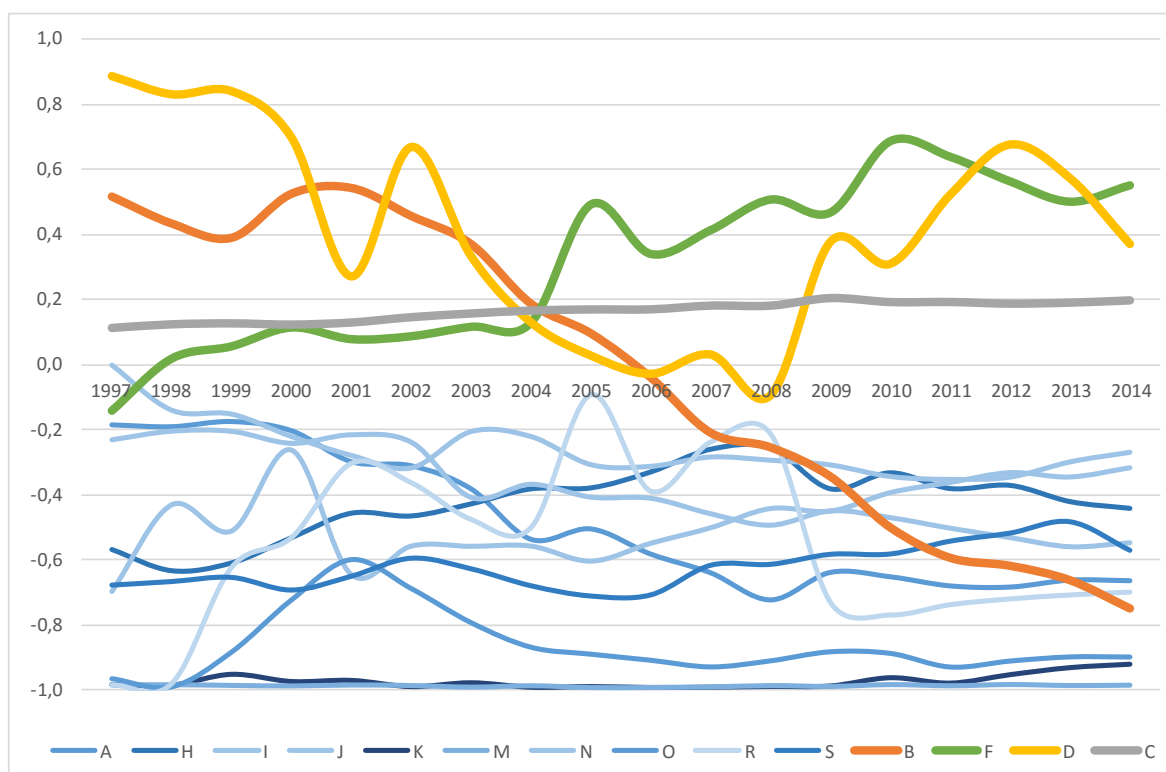
Vývoj všech sledovaných odvětví v čase je zobrazen na grafu vývoje RSCA v exportních sektorech Číny 1997 – 2014 (Obrázek 12 na straně 43). Graf naznačuje, že ve všech sektorech, až na výjimky, má ČLR prokazatelnou komparativní nevýhodu ve srovnání s USA. Jedná se především o sektory služeb, proto lze hledat odůvodnění především ve vyspělosti Spojených států. USA má, vzhledem k vysoké přidané hodnotě v terciárním sektoru, na službách založené celé národní hospodářství (tvoří 78 % GDP a přes 80 % zaměstnanosti USA) a silně se na tuto oblast orientuje, což se projevuje i v exportech (WB, 2015).

Jednou z výjimek je zpracovatelský průmysl. Ten podle grafu (Obrázek 11 na straně 43) zaznamenává dlouhodobý pozitivní vývoj. Již od roku 1997 si Čína ve zpracovatelském průmyslu udržuje komparativní výhodu v mezinárodním obchodě ve srovnání s USA. Tato výhoda se v čase dlouhodobě mírně zlepšuje.

Pozoruhodný trend lze sledovat i v sektoru těžby a dobývání. Téměř v celém období lze sledovat prudký propad, neboť Čína byla schopna zpracovat stále větší část produkce a stále méně tedy zbývalo na export. Kolem roku 2006 jí dokonce přestala stačit vlastní produkce tohoto sektoru a byla nucena začít ve větší míře nerostné suroviny dovážet. Důvodem k expandující domácí poptávce Číny po nerostném bohatství bylo zvyšování produkce ve zpracovatelském průmyslu, který je surovinově náročný.

Dalším sektorem s komparativní výhodou v roce 1997 i v roce 2014 je výroba a rozvod elektřiny, plynu a tepla. Přesto, že výchozí i závěrečná hodnota jsou velmi rozdílné (0,830 a 0,369), výkyvy v průběhu byly ještě mnohem markantnější. Důvod poklesu je stejný jako u sektoru těžby a dobývání – stále se zvyšující produkce ve zpracovatelském průmyslu a jeho surovinové a energetické náročnosti. Za zmínku stojí období 2008 – 2012, kdy se komparativní výhoda Číny v tomto sektoru výrazně zvýšila (resp. komparativní nevýhoda snížila). Důvodem je pravděpodobně výstavba obrovské přehrady Tři soutěsky (blíže popsána na straně 35), jež vyprodukuje dostatek energie nejen pro domácí poptávku, ale

i na export do zahraničí. V roce 2012 začala komparativní výhoda v tomto sektoru opět slábnout. Energie z přehrady přestává pro produkci ve zpracovatelském průmyslu a také pro spotřebu rostoucí střední třídy v městských aglomeracích stačit a lze očekávat nejprve plynulé snižování exportu a později opět zvyšování importu (WANG, 2014).



Obrázek 12: Vývoj RSCA Číny v exportních sektorech Číny 1997 – 2014

Legenda: **A** Zemědělství, lesnictví, rybářství; **B** Těžba a dobývání; **C** Zpracovatelský průmysl; **D** Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla; **E** Zásobování vodou; činnosti související s odpady a sanacemi; **F** Stavebnictví; **G** Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel; **H** Doprava a skladování; **I** Ubytování, stravování a pohostinství; **J** Informační a komunikační činnosti; **K** Peněžnictví a pojišťovnictví; **L** Činnosti v oblasti nemovitostí; **M** Profesionální, vědecké a technické činnosti; **N** Administrativní a podpůrné činnosti; **O** Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení; **P** Vzdělávání; **Q** Zdravotní a sociální péče; **R** Kulturní, zábavní a rekreační činnosti; **S** Ostatní činnosti; **T** Činnosti domácností.

Zdroj: vlastní, na základě dat z (OECD, 2015), (UNCTAD, 2015)

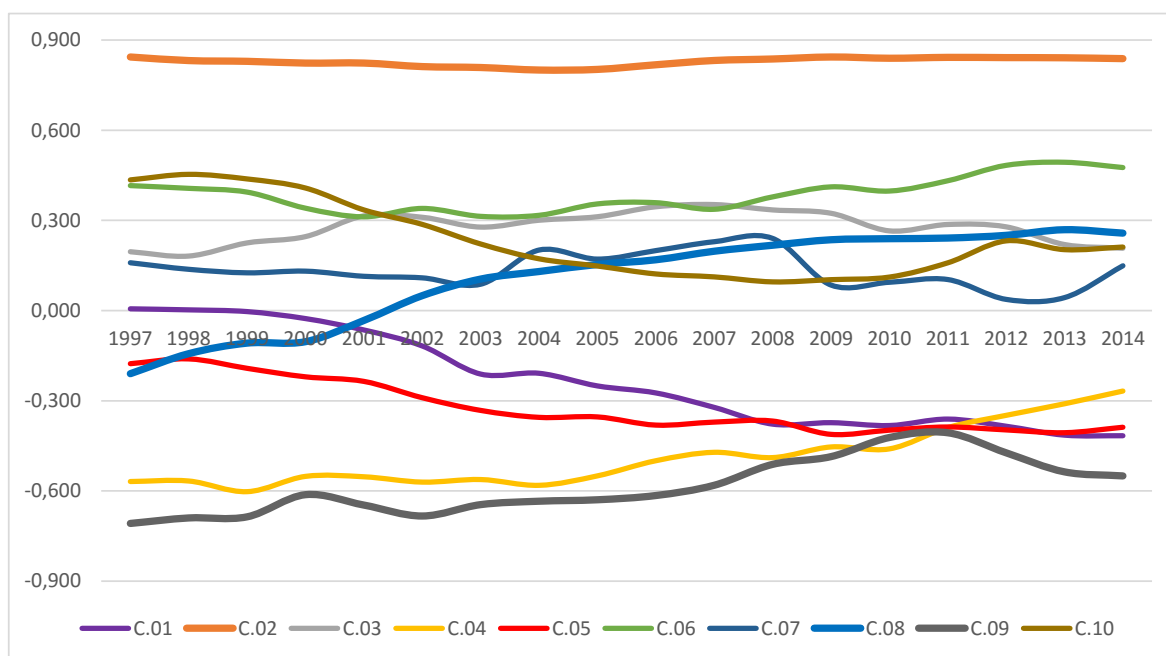
Jako výkladní skříň komparativní výhody lze označit sektor stavebnictví. To se z roku 1997, kdy v tomto sektoru měla Čína komparativní nevýhodu, dostalo na výsluní exportu ve srovnání s USA a stalo se prokazatelně sektorem s nejvyšší projevenou symetrickou komparativní výhodou.

Lze se přiklonit k názoru, že je to způsobené budováním infrastruktury v zahraničí, zejména v Africe. Čína, na základě dohody s některými africkými zeměmi, získává těžební koncese a na oplátku v rámci těžby buduje v Africe infrastrukturu (dálnice, železnice,

komunikační technologie, přehradu apod.), která je klíčová pro její budoucí ekonomický rozvoj a také pro dopravu vytěžených surovin do pobřežních přístavních center (YIN a VASCHETTO, 2011).

2.4 RSCA Číny vs. USA ve zpracovatelském průmyslu

Vzhledem k vysokému podílu zpracovatelského průmyslu na čínském GDP by mohlo jeho důkladnější rozebrání přinést zajímavé informace. Podrobnější struktura zpracovatelského průmyslu je znázorněna na grafu vývoje Číny ve zpracovatelském průmyslu (Obrázek 13).



Obrázek 13: Vývoj RSCA Číny v sektoru zpracovatelského průmyslu 1997 – 2014

Legenda: **C.01** Potraviny, nápoje a tabákové výrobky; **C.02** Textil, oděvy, usně a související výrobky; **C.03** Dřevo a výrobky ze dřeva a korku (kromě nábytku), proutěné a slaměné výrobky; **C.04** Papír a tiskoviny; **C.05** Chemické výrobky, guma, plasty, paliva; **C.06** Ostatní nekovové minerální výrobky; **C.07** Výroba kovů a kovodělných výrobků (kromě strojů a zařízení); **C.08** Stroje a zařízení; **C.09** Dopravní prostředky; **C.10** Nábytek a ostatní výrobky zpracovatelského průmyslu.

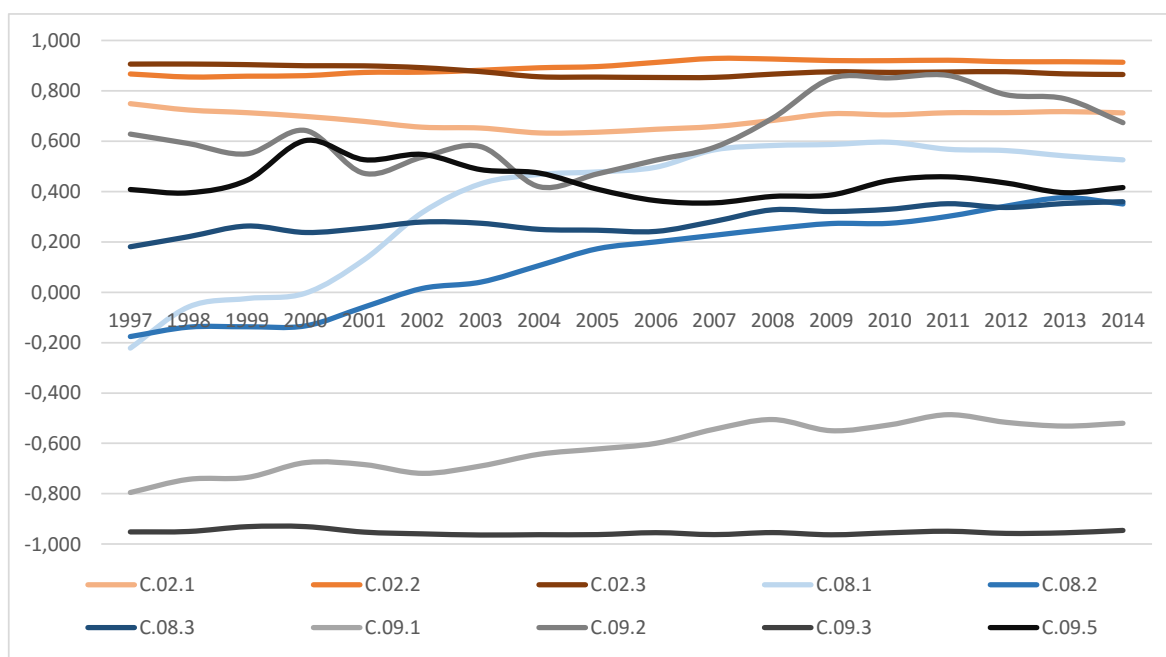
Zdroj: vlastní, na základě dat z (OECD, 2015)

Nejvyšší komparativní výhodu má s přehledem sektor textilu, oděvů, usní a souvisejících výrobků (C.02). Pozorovat lze také poměrně výrazný nárůst komparativní výhody (resp. přesun z komparativní nevýhody na komparativní výhodu) sektoru strojů a zařízení (C.08). To je způsobeno útlumem strojírenského průmyslu v USA a rozvojem strojírenského průmyslu v ČLR. Důvodem jsou zřejmě nízké mzdové náklady, resp. obecně levná

a dostupná pracovní síla. Její mzdové ohodnocení je na Západě výrazně vyšší než v Číně, proto se ostatně strojírenská výroba dlouhodobě přesouvá do Asie.

S ohledem na orientaci české ekonomiky stojí za zmínku i sektor dopravních prostředků (C.09). Ten zaznamenával růst do roku 2011, poté je však zřejmý pokles, pravděpodobně způsobený tím, že Spojené státy překonaly krizi a výroba dopravních prostředků (především automobilový průmysl) zažívá oživení. Čínské exporty v tomto sektoru jsou orientovány především na oblast subsaharské Afriky a částečně také do Indie (UNCTAD, 2015).

Ještě podrobnější strukturu vývoje zmíněných tří sektorů (textilní průmysl, strojírenství, výroba dopravních prostředků) lze pozorovat na následujícím grafu (Obrázek 14).



Obrázek 14: Vývoj RSCA Číny ve vybraných odvětvích zpracovatelského průmyslu 1997 – 2014

Legenda: **C.02.1** Textil; **C.02.2** Oděvy; **C.02.3** Usně a související výrobky; **C.08.1** Počítače a periferní zařízení; **C.08.2** Elektronické, optické a vědecké přístroje; **C.08.3** Elektrická zařízení; **C.09.1** Motorová vozidla, přívěsy a návěsy; **C.09.2** Stavba lodí a člunů; **C.09.3** Letadla a kosmické lodě a související zařízení; **C.09.5** Železniční zařízení a dopravní prostředky a zařízení jinde neuvedená.

Zdroj: vlastní, na základě dat z (OECD, 2015)

Nejvyšší komparativní výhodu mají sektory textilního průmyslu, zejména oděvy (C.02.2) a usně¹¹ a související výrobky (C.02.3). Obě tato odvětví vykazují v letech 1997 – 2014 pozoruhodně stabilní vývoj s velmi mírným dlouhodobě rostoucím trendem v případě usní a klesajícím v případě oděvů. Textil samotný má komparativní výhodu relativně slabší, stále však silnou a stabilní s mírně rostoucí tendencí v posledním desetiletí.

Sektor motorových vozidel, přívěsů a návěsů (C.09.1.) zhruba kopíruje vývoj celého sektoru strojů a zařízení, lze tedy konstatovat, že pravděpodobně představuje rozhodující složku sektoru výroby dopravních prostředků (C.09). Společně se sektorem letadel, kosmických lodí a souvisejících zařízení (C.09.3) vykazují poměrně výraznou komparativní nevýhodu. U letadel a kosmických lodí je to způsobeno výbornou exportní situací USA, resp. amerického výrobce letecké techniky – společnosti Boeing. V sektoru stavby lodí a člunů (C.09.2) a v sektoru železničních zařízení a dopravních prostředků a zařízení jinde neuvedených (C.09.5) se Číně poměrně daří. Železniční zařízení jsou vyvážena především do afrických zemí v rámci výstavby infrastruktury (YIN a VASCHETTO, 2011).

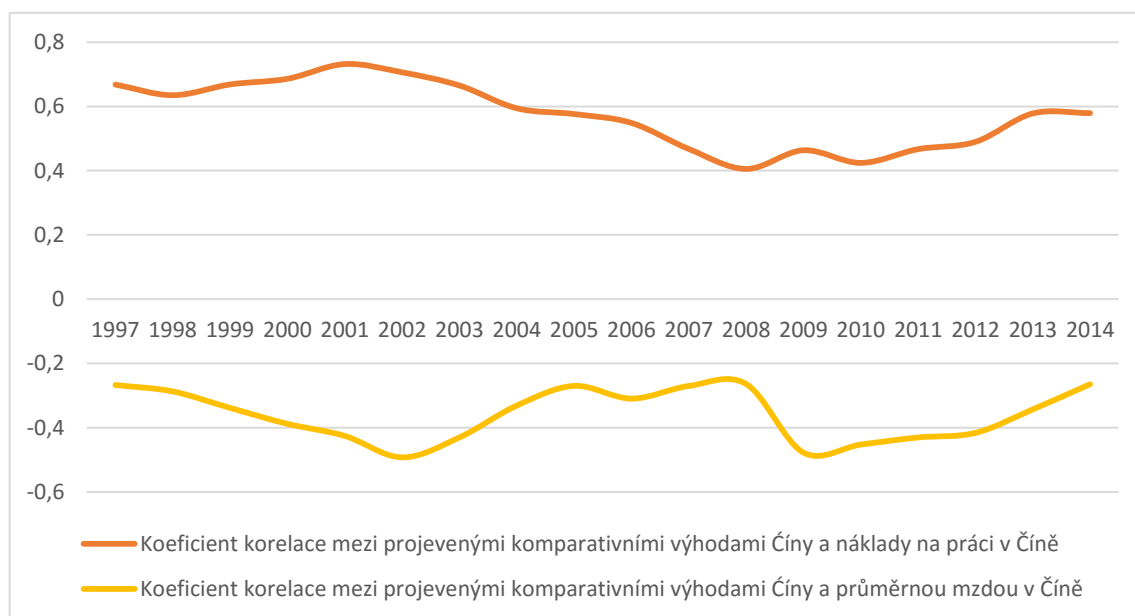
Z předešlých dvou grafů vyplývá, že zpracovatelský průmysl je mnohem pestřejší, než se jevil na grafu na straně 40, kde měl ustálený trend a osciloval bez výraznějších výkyvů okolo hodnoty 0,2. Na grafu na straně 44 se projevuje řada odlišných, leckdy i protichůdných tendencí, které jsou ještě zřetelnější v podrobnějším členění na grafu na straně 45.

Celková nejvyšší komparativní výhoda se projevuje v sektoru textilu, oděvů, usní a souvisejících výrobků. Výhoda kožedělního průmyslu se blíží jedné, stejně jako oděvů. Textil je na tom relativně hůře (jistě díky silné konkurenci z Indie, Bangladéše, Vietnamu, Thajska, Mexika aj.), nicméně stále velmi dobře. Celkově lze říci, že v produkci oděvních materiálů je komparativní výhoda výrazná, nejvyšší je však při výrobě hotového oblečení,

¹¹ Useň vzniká zpracováním prvotní, nezušlechtěné suroviny (kůže). Často však bývají termíny „useň“ a „kůže“ zejména v neoborných textech chápány jako synonyma.

což podporuje dříve učiněný závěr o snaze čínské ekonomiky orientovat se do odvětví s vyšší přidanou hodnotou.

Rostoucí mzdové náklady ve zpracovatelském průmyslu (viz Obrázek 8 na straně 37) se nijak zásadně neodráží na čínské komparativní výhodě v tomto sektoru. Úspěšnost ekonomiky z hlediska vývozu tedy zůstává stejná. Důvodem může být ale i fakt, že se ani USA nedaří.¹² Zároveň tyto závěry naznačují, že čínská úspěšnost přestává být primárně postavená na levné pracovní síle. To ostatně dokazuje také koeficient korelace mezi projevenými komparativními výhodami Číny a náklady na práci v Číně (Obrázek 15, oranžově).



Obrázek 15: Vývoj vztahu RSCA a nákladů na práci v Číně 1997 – 2014

Zdroj: vlastní, na základě dat z (NBSC, 2015), (UNCTAD, 2015), (OECD, 2015)

Klesající hodnota korelačního koeficientu naznačuje, že vazba mezi náklady na práci a komparativní výhodou slábne, ale od roku 2009 je zaznamenán opačný trend. Celkově koeficient od roku 1997 do roku 2014 zeslábl z bezmála 60 % na 57 % (a v průběhu let byl i podstatně nižší). Pomocí koeficientu korelace lze odhadnout intenzitu vztahu mezi projevenou komparativní výhodou a mzdovými náklady napříč sektory v jednotlivých

¹² Vzhledem k tomu, že exportní výkonnost Číny je v této práci srovnávána pouze s USA, růst výhody jedné země může ve skutečnosti značit stagnaci dané země při zhoršující se situaci druhé země.

letech. Postupný pokles kladné hodnoty koeficientu korelace indikuje slábnoucí vazbu celkových vyplacených nákladů na práci a projevené komparativní výhody Číny ve srovnání s USA.

Podrobnější pohled na stejný graf umožňuje formulovat další závěry, týkající se zejména otázky průměrných mezd. Průměrné mzdy totiž prokazatelně posilovaly a stále posilují čínské komparativní výhody (hodnota korelačního koeficientu je záporná, viz Obrázek 15 na straně 47, žlutě), avšak jejich význam v dlouhodobé perspektivě postupně oslabuje. Podprůměrné mzdy tedy přestávají být výraznějším tahounem čínských exportních úspěchů.

Podrobnější sektorová analýza komplexních vztahů mezi přidanou hodnotou, průměrnými mzdami a náklady na práci v Číně jde výrazně nad rámec i rozsah této bakalářské práce a současně je výrazně závislá na nepříliš spolehlivých oficiálních datech čínského Národního statistického úřadu. Představuje však bezesporu lákavý prostor pro další výzkum.

Závěr

Pro pochopení pozoruhodného růstu čínské ekonomiky je třeba mít na paměti její výchozí pozici v rámci sledovaného období. V roce 1990 byl čínský GDP (v PPP) ani ne pětinaový ve srovnání s americkým GDP (v PPP) a tvořil pouze 2 % světového GDP. Za pouhého čtvrt století se však Čína dokázala vyšvihnout na pozici světového lídra, především díky zásadní změně hospodářsko-politického směřování čínské národní ekonomiky. V důsledku programu čtyř modernizací se výrazně zvýšila produktivita primárního sektoru. S růstem produktivity v zemědělství bylo uvolněno až 200 milionů pracovníků, kteří se přesunuli do zbylých dvou sektorů (průmysl a služby), kde mohli generovat vyšší přidanou hodnotu a přispět tak k masivnímu ekonomickému růstu. Politika otevřených dveří poté zpřístupnila domácí produkci pro zahraniční trhy a hodnota čínských exportů se během 90. let minulého století zpětinásobila.

Tempo růstu čínského GDP akceleruje. Od roku 2009 se ale poměr celkové přidané hodnoty a celkových nákladů na práci vyvíjí v neprospěch přidané hodnoty. Produktivita práce klesá. Přidaná hodnota roste pomaleji než mzdové náklady. Po finanční krizi si Čína uvědomila svou chorobnou závislost na exportu, a snažila se proto nahradit exportní determinaci svého hospodářství orientací na domácí poptávku. Masivní a trvale rostoucí střední třída v čínské společnosti představovala díky své výrazné kupní síle adekvátní náhradu exportních trhů a navíc poněkud uvolnila výrobcům ruce pro zvyšování mezd. Rostoucí mzdy multiplikativně zvyšují kupní sílu domácí poptávky a zajišťují potenciál pro stabilní hospodářský růst i v situaci, kdy zahraniční poptávka po čínských exportech skomírá.

Čína má prokazatelnou výraznou komparativní výhodu (ve srovnání s USA) jen v malém množství sektorů. Zbytek jsou především sektory služeb, na kterých mají pro vysokou přidanou hodnotu založené hospodářství Spojené státy.

Na začátku zkoumaného období tomu tak například bylo u výroby a rozvodu elektřiny. Přebytky levně a neekologicky produkované energie Čína exportovala díky absenci ekologické odpovědnosti. Růst ekonomické výkonnosti čínského hospodářství je ale úzce spjat s rostoucí domácí poptávkou po energiích. Produkce energetického sektoru

dlouhodobě nepostačovala. Krátkodobou přítrž snižování čínské komparativní výhody na výrobu a vývoz elektřiny způsobila výstavba největší přehrady na světě Tři soutěsky. I tento nárůst energetických výrobních kapacit však přestal stačit a v posledních letech komparativní výhoda v tomto sektoru znovu slábne.

Nejvyšší komparativní výhodu má stavebnictví. Je tomu tak díky dohodě mezi ČLR a některými africkými zeměmi. ČLR výměnou koncese na těžbu nerostných surovin staví v těchto zemích rozsáhlou infrastrukturu (dálnice, železnice, komunikační technologie, přehrady apod.).

Sektor zpracovatelského průmyslu si dlouhodobě drží stabilní, mírně rostoucí komparativní výhodu. Při bližší analýze tohoto sektoru si však lze povšimnout nejen různorodých trendů a extrémních hodnot, ale především se v něm ukrývají dílčí sektory s vůbec nejvyšší čínskou komparativní výhodou. Obecně lze vyvodit závěr, že největší komparativní výhodu má v Číně sektor textilu, oděvů, usní a souvisejících výrobků. Při vývozu textilií je komparativní výhoda Číny relativně nižší především kvůli konkurenci z Indie, Bangladéše, Vietnamu, Thajska, Mexika aj. Skutečně nejvyšší komparativní výhoda je ale v oblasti zpracovaného textilu, resp. oděvů, usní a souvisejících výrobků. V těchto dvou sektorech je komparativní výhoda skutečně zásadní a pravděpodobně naznačují zcela bezkonkurenční pozici čínských výrobců ve světové ekonomice.

Stejně zajímavý jako komparativní výhoda samotná je ale i vztah rostoucích mzdových nákladů a stagnující komparativní výhody v sektoru zpracovatelského průmyslu. To potvrzuje teorii, že Čína přestává být závislá na levné pracovní síle a důvod její úspěšnosti je třeba hledat jinde. Potvrzuje to i koeficient korelace mezi projevenými komparativními výhodami Číny a náklady na práci v Číně, který naznačuje slábnoucí vazbu celkových vyplácených nákladů na práci a projevené komparativní výhody Číny ve srovnání se Spojenými státy. **Podprůměrné mzdy tedy přestávají být nejvýraznějším tahounem čínských exportních úspěchů.**

Čínské mzdy jsou sice v průměru zhruba třikrát chudší než Česká republika, nicméně v zemi s tak obrovským počtem obyvatel slovo „průměr“ nemá přílišnou vypovídací hodnotu. Situaci osvětluje český ředitel pobočky firmy Kinex, který v rozhovoru pro

Denník N vysvětluje, že kdo v Číně nic neumí, má mnohem méně peněz než u nás, ale kdo něco umí, má o mnoho peněz více [BELLA 2016].

Osobitost podnikatelského klimatu v Číně je pro člověka z Evropy jen obtížně pochopitelná. Srovnávat z ekonomického pohledu čínský komunismus (alespoň v městských aglomeracích) například s komunismem ruským by bylo bláhové. Například čínská cenzura internetu je sice obrovská, nicméně má záměrné díry, aby nebyly na očích občanům informace, které se režimu nehodí, ale současně aby nebyli zbytečně brzděni vědci nebo elektronický obchod. Není výjimkou, že na čínských hotelích jsou letáky s popisem, jak se velmi rychle a jednoduše dostat přes VPN¹³ na otevřený internet.

Čína také potlačuje názory, které nejsou v souladu se zájmem státu. Pokud se však nespokojené hlasy začnou v rámci určité problematiky významně množit, Strana zasáhne a skutečně problém řeší, i když často krajním způsobem (například po množících se stížnostech na korupci začali být stíháni a popravováni zkorumpovaní úředníci či po milionech stížností na zhoršující se životní prostředí investovala ČLR miliardy do zelených technologií drasticky zpřísnila ekologické normy). Proto je Čína schopna díky centralizovanému řízení odvracet potenciální politické i společenské katastrofy a s pozoruhodnou pružností reagovat na dynamiku světového i domácího dění. Je zřejmé, že tak jako se Čína neobejde bez svých partnerů ve světě, tak se také již dnes není schopen svět obejít bez Číny.

¹³ VPN, anglicky virtual private network, česky virtuální privátní síť je systém, kterým se lze na dálku připojit do místní sítě a od ní zpátky na internetu. V případě cenzurované číny se tak uživatel připojí na síť mimo Čínu, která nepodléhá cenzuře a z ní se poté připojí na veřejně přístupný internet.

Seznam použité literatury

- ALDEN, Chris. 2005. Looking back on the crash [online]. *The Guardian*, 2005, March 10th. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/technology/2005/mar/10/newmedia.media>
- BAKEŠOVÁ, Ivana. 2003. *Čína ve XX. století. Díl 2*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 218 s. ISBN 80-244-0611-X.
- BALASSA, Béla. 1965. Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage. *Manchester School of Economic and Social Studies*. 1965, **33**(2): 99–123. ISSN 0025-2034.
- BALASSA, Béla. 1977. ‘Revealed’ comparative advantage revisited: An analysis of relative export shares of the industrial countries, 1953–1971. *The Manchester School of Economic and Social Studies*. 1977, **45**(4): 327–344. ISSN 0025-2034.
- BBC, 2007. Millions forced out by China dam [online]. *BBC News*, 2007, October 12th. [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7042660.stm>
- BELLA, Tomáš. 2016. 中国同志在哪方面没有做错: Kde súdruhovia z Číny neurobili chybu [online]. *Denník N*, 2016, 10. April. [cit. 2016-04-22]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/428278/kde-sudruhovia-z-ciny-neurobili-chybu/>
- BOJNEC, Štefan. 2001. Trade and Revealed Comparative Advantage Measures: Regional and Central and East European Agricultural Trade. *Eastern European Economics*. 2001, **39**(1), 72–98. ISSN 0012-8775.
- CAI, Junning, PingSun LEUNG a Nathanael HISHAMUNDA. 2009. Assessment of Comparative Advantage in Aquaculture: Framework and Application on Selected Species in Developing Countries. *FAO Fisheries and Aquaculture Technical Paper*. 2009, no. 528, 73 pgs. ISSN 2070-7010.
- DALUM, Bent, Keld LAURSEN a Gert VILLUMSEN. 1998. Structural Change in OECD Export Specialization Patterns: de-specialization and „stickiness“. *International Review of Applied Economics*, 1998, **12**(3): 423–443. ISSN 0269-2171.
- DAVIS, Donald R. 1995. Intra-industry trade: A Heckscher-Ohlin-Ricardo approach. *Journal of International Economics*. 1995, **39**(3–4): 201–226. ISSN 0022-1996.

- DEARDORFF, Alan V. 2014. Local comparative advantage: Trade costs and the pattern of trade. *International Journal of Economic Theory*, 2014, **10**(1): 9–35. ISSN 1742-7363.
- ECONOMIST, 2013. What was mercantilism? [online]. *The Economist*, 2013, August 23rd. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/freeexchange/2013/08/economic-history>
- ELLWOOD, David W. 1992. *Rebuilding Europe: Western Europe, America and postwar reconstruction*. London: Longman, 1992. 270 s. ISBN 0-582-02245-2.
- FÁREK, Jiří a Jiří, KRAFT. 2012. *Světová ekonomika v epoše globálních změn*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. 253 s. ISBN 978-80-7372-910-3.
- GARDELS, Nathan. 2009. Niall Ferguson: Is U.S.-China Economic Marriage on the Rocks? [online]. *The World Post*, 2009, August 27th. [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/nathan-gardels/niall-ferguson-is-us-chin_b_245470.html
- HANDWERK, Brian. 2010. China's Three Gorges Dam, by the Numbers [online]. *National Geographic News*, 2010, October 28th [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: http://news.nationalgeographic.com/news/2006/06/060609-gorges-dam_2.html
- HISANAGA, Makoto. 2008. Revealed specialization: evidence on U.S. international services. *The International Trade Journal*, **22**(4): 378–414. ISSN 0885-3908.
- HOEN, Alex R. a Jan OOSTERHAVEN. 2006. On the measurement of comparative advantage. *The Annals of Regional Science*, 2006, **40**(3): 677–691. ISSN 0570-1864.
- HOLMAN, Robert a kol. 2005. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 539 s. ISBN 80-7179-380-9.
- JURKOVÁ, Anna. ed. 2001. *Ekonomické nepravdelníky*. 1. vyd. Praha: Stříbrný standard, 2001. 216 s. ISBN 978-80-904710-0-9.
- KELLY, Kel. What Threat, China? [online]. *Mises Daily*, 2010, December 1st. [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: <https://mises.org/library/what-threat-china>
- KILDUFF, Peter a Ting CHI. 2007. Analysis of comparative advantage in the textile complex: A study of Eastern European and former Soviet Union nations. *Journal of*

- Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 2007, **11**(1): 82–105. ISSN 1361-2026.
- KINDLEBERGER, Charles P. 1978. *Světová ekonomika*. Praha: Academia, 1978. 560 s. ISBN neuvedeno.
- KOCOUREK, Aleš. 2015. Structural Changes in Comparative Advantages of the BRICS. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2015, **172**: 10–17. ISSN 1877-0428.
- KOŠAŘOVÁ, Jitka. 2009. *Implementace novelizované klasifikace NACE (v ČR zavedena pod zkratkou OKEČ) ve statistice* [online]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2007, 6. září. [cit. 2016-01-04]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument34386.html>
- KROEBER, Arthur R. 2016. *China's Economy: What Everyone Needs To Know*. Oxford: Oxford University Press, 2016. 328 s. ISBN 978-0-19-03903-9.
- KULDILOK, Kulapa S., Philip J. DAWSON a John LINGARD. (2013). The export competitiveness of the tuna industry in Thailand. *British Food Journal*, **115**(3): 328–341. ISSN 0007-070X.
- KUNEŠOVÁ, Hana, Aleš KOCOUREK, Pavla BEDNÁŘOVÁ, Eva CIHELKOVÁ, Miloš NOVÝ. 2014. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy. 3. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck. 2014. 416 s. ISBN 978-80-7400-502-2.
- LALL, Sanjaya a Manuel ALBALADEJO. 2004. China's Competitive Performance: A Threat to East Asian Manufactured Exports? *World Development*. 2004, **32**(9): 1441–1466. ISSN 0305-750x.
- LAURSEN, Keld. 2015. Revealed comparative advantage and the alternatives as measures of international specialization. *Eurasian Business Review*, 2015, **5**(1): 99–115. ISSN 2147-4281.
- LEISHMAN, David, Dale J. MENKHAUS a Glen D. WHIPPLE. 2000. Revealed comparative advantage and the measurement of international competitiveness for wool. *Sheep & Goat Research Journal*, 2000, **16**(2): 58–64. ISSN 1535-2587.
- LI, Xiaoqing, Zhenwen Li. 2008. A Discussion about Solutions to the Employment Problem of China. *International Journal of Business and Management*, 2008, **3**(8): 116–122. ISSN 1833-3850.

- MANKIW, Gregory N. 1999. *Zásady ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 763 s. ISBN 80-716-9891-1.
- MILL, John Stuart. 1874. *Essays on some unsettled questions of political economy*. 2nd ed. London: Longman et al., 1874. ISBN neuvedeno
- MUENDLER, Marc-Andreas. 2007. *Balassa (1965) Comparative Advantage by Sector of Industry, Brazil 1986–2001* [online]. San Diego, CA, USA: University of California 2007. [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: <http://econweb.ucsd.edu/muendler/docs/brazil/br-compadv.pdf>
- NBSC, 2015. *China Statistical Yearbook* [online]. Beijing, China: National Bureau of Statistics of China, 2015. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>
- NEUMANN, Pavel, Pavel ŽAMBERSKÝ a Martina JIRÁNKOVÁ. 2010. *Mezinárodní ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 159 s. ISBN 978-80-247-3276-3.
- OECD, 2015. *Organisation for Economic Co-operation and Development Statistics* [online]. Paris, France: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2015. [cit. 2016-01-28]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>
- PETERSON, John. 1988. Export Shares and Revealed Comparative Advantage. A Study of International Travel. *Applied Economics*, 1988, **20**(3): 351–365. ISSN 0003-6846.
- PILINKIENĖ, Vaida. 2014. Evaluation of International Competitiveness Using the Revealed Comparative Advantage Indices: The Case of the Baltic States. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2014, **5**(13): 353–359. ISSN 2039-9340.
- RICARDO, David. 1956. *Zásady politické ekonomie a zdanění*. 1. vyd. Praha: SNPL, 1956. 325 s. ISBN HSV 38.866/55/SV 1.
- RICHARDSON, J. David a Chi ZHANG. 2001. *Revealing Comparative Advantage: Chaotic or Coherent Patterns across Time and Sector and U.S. Trading Partner?* In: BLOMSTROM, Magnus a Linda S. GOLDBERG, eds. *Topics in Empirical International Economics: A Festschrift in Honor of Robert E. Lipsey*. London: University of Chicago Press, 2001. s. 195–232. ISBN 0-226-06083-7.

- ROTHBARD, Murray N. 2006. *An Austrian perspective on the history of economic thought*. Alabama: Ludwig von Mises Institute, 2006. 556 s. ISBN 09-454-6648-X
- SANIDAS, Elias a Yousun SHIN. 2010. Comparison of revealed comparative advantage indices with application to trade tendencies of East Asian countries. In: *9th Korea and the World Economy Conference – Incheon*. Seoul, Jižní Korea: Seoul National University, 2010.
- SEYOUM, Belay. 2007. Revealed comparative advantage and competitiveness in services: A study with special emphasis on developing countries. *Journal of Economic Studies*, 1988, **34**(5): 376–388. ISSN 0144-3585.
- SCHUMPETER, Joseph Alois. 1986. *History of economic analysis*. London: Routledge, 1986. 1260 s. ISBN 04-151-0888-8.
- SMITH, Adam. 2001. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Nové přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Překlad Vladimír Irgl. Praha: Liberální institut, 2001. 986 s. ISBN 80-863-8915-4.
- SURANOVIC, Steven M. 2010. *International Trade: Theory and Policy*. Washington, D.C.: Flat World Knowledge, 2010. ISBN 978-1936126446.
- SVATOŠ, Miroslav. 2009. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 367 s. ISBN 978-80-247-2708-0.
- ŠTRACH, Pavel. 2009. *Mezinárodní management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 167 s. ISBN 978-80-247-2987-9.
- TORRES, Robert. 1826. *An Essay on the External Corn Trade*. 3rd ed. London: Longman et al., 1826. ISBN neuvědno.
- TUČEK, Josef. 2006. Zaostalost má také výhody. Ale omezené [online]. *Aktuálně.cz*, 2006, 7. listopadu. [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://nazory.aktualne.cz/komentare/zaostalost-ma-take-vyhody-ale-omezene/r~i:article:279234/>
- UNCTAD. 2015. *United Nations Conference on Trade and Development Statistics* [online]. Geneva, Switzerland: United Nations Conference on Trade and Development, 2015. [cit. 2016-01-26]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx>

- UTKULU, Utku a Dilek SEYMEN. 2004. Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: Evidence for Turkey vis-à-vis the EU/15 [online]. In: *European Trade Study Group 6th Annual Conference*. Nottingham, UK: European Trade Study Group, 2004, September. 26 s. [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: http://www.etsg.org/ET_SG2004/Papers/seymen.pdf
- VOLLRATH, Thomas L. 1991. A theoretical evaluation of alternative trade intensity measures of revealed comparative advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 1991, **127**(2), 265–280. ISSN 0043-2636.
- WAKEFIELD, Andre. 2009. *The disordered police state: German cameralism as science and practice*. Chicago: University of Chicago Press, x, 226 s. ISBN 02-268-7020-0.
- WANG, Qiang. 2014. Effects of urbanisation on energy consumption in China. *Energy Policy*. Amsterdam, Netherlands: Elsevier, 2014, **41**(65): 332–339. ISSN 0301-4215.
- WB. 2015. *World Development Indicators* [online]. Washington, D.C., USA: World Bank Group, 2015. [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>
- YIN, Jason Z. a Sofia VASCHETTO. 2011. China's Business Engagement in Africa. *The Chinese Economy*, 2011, **44**(2): 43–57. ISSN 1097-1475.
- YU, Run, Junning CAI a PingSun LEUNG. 2009. The Normalized Revealed Comparative Advantage Index. *The Annals of Regional Science*, 2009, **43**(1): 267–282. ISSN 1432-0592.